

Miért küldte el az Atya a Fiút? Miért küldte így, ilyenek? Rejtettnek, majd szegénynek, és végül meggyalázódónak?

Nincs ezekre végsőbb felelet, mint a szentjánosi: Szeretet az Isten. (1Jn 4,8.16)

A golgotai kereszt mögött ez a szeretet világít. Ebből a szeretetből jött közénk a Názáreti. S ezt a szeretetet hozva magával vállalta a küldetést, végig engedelmesen, egészen a kereszthalálig. Vállalta saját elhatározásából, szabadon. Szabad volt, és mégis engedelmessé lett értünk! Mert szeretett bennünket. Hogy megismerjük az Istent, hogy meglássuk Őt, hogy bemutassa példátlan életét – nekünk...

(Bulányi György: Add Uram, hogy lássak! 1949)

XXIV. évfolyam 2. szám 2017. február

Bulányi Gy.: Júdás az irodalomban	3359
Farkas I.: Parázs a hamu alatt	3363
Merza J.: Bözsi néni	3365
László I.: Marika születése	3367
Király I.: Adástörvény...	3369
Sárdy P.: Akart-e Jézus Egyházat?	3371
Való Z.: Sodrásban...	3373
Kocsi Gy.: Jézus isteni vonásai	3374
Barcza B.: Perlekedés	3379
Habos L.: Tékozló fiú	3380
Dryp.: Decemberben...	3381
Placid Atya: A túlélés szabályai	3382

«Az emberi elköteleződés folyóirata – családunkért, nemzetünkért, mindenkiért – Isten Országá megvalósulásáért.»

Elérhetőség: koinonia.tarsak@gmail.com

BULÁNYI GYÖRGY

JÚDÁS AZ IRODALOMBAN...

ANNAK A TÖRTÉNELEMNEK ALAKJAI, akiket évezredek pora sem tud eltemetni. Sohasem válnak holt adattá, minden korhoz van mondanivalójuk s a korok is bele-belevetítik ez alakokba lelküket. Egyszeri, egyedi valójukba az egész ember-voltot belesűrítve, ennek szimbólumaivá válnak. Ilyen Júdás is.

Krisztus világmegváltó áldozatába belevegyül egy — emberileg — fonák vonás: a tizenkét tanítvány közül az egyik, az iskarióti Júdás, birtokosa a karizmának, miként a többi apostol, — harminc ezüstért elárulta s keserves kereszthalálra juttatta Mesterét. A megváltásban, az abszolút isteni akarat e nagyszerű tényében játszott közre Júdás, az áruló apostol. Krisztust ez az árulás juttatta a keresztfára s ezen elszenvedett halálával elégitette ki az évezredes ígéret beváltását szomjazó emberiséget.

A pusztaság világával kereső ember elé itt egy kérdés vágódik: egyszerű eszköz-e Júdás az abszolút isteni akarat kezében vagy saját, szabadakarátának gyümölcse az árulás? — S ezzel emberségünk legmélyebb és legkiirihathatatlabb problémájába futottunk: hogyan férhet össze az Isten abszolút akarata teremtményének, az embernek, szabadakarátával? A hit fényével megvilágított elme tudja, hogy összefér s alázattal hajítja meg fejét a

misztérium színe előtt. De akinek ez a fény nem világít, az meg nem nyughatik. Az értelmét meghaladót nem hinni akarja, hanem értelmével megfogni, feloldani valamiképp a kínzó problémát. S ez a titkot látni akaró ember századról-századra eltalál Júdához. Választ kér kérdésére: felelős-e tettéért Júdás? A titok mélységét megrendítő erővel mutatják az Üdvözítő szavai: «... az Emberfia ugyan elmegy, amint elvégeztetett; ámde jaj annak az embernek, aki őt elárulja (Lu. 22, 22.).

A Júdást idéző századok végső forrása a Szentírás. Csak kevés szóval beszél róla:

Ő az apostolok között a tizenkettedik. Az evangélisták az apostolok névsorában megjegyzik: «aki el is árulta őt (Mt. 10, 4). Krisztus maga is utal egyik tanítványa áruló-voltára a kafarnaumi beszédben: «Nemde én tizenkettőtököt választottalak s egy közületek ördög (Jn. 6, 71). Ezután már csak a szenvedéstörténetben kap szerepet. Ő az, aki a bethaniai vacsorán kifogásolja a kenetpazarlást. Még e jelenet napján elmegy a papi fejedelmekhez és megígéri, hogy harminc ezüstért kezükre adja Jézust. Jézus tud a bekövetkező árulásról. Éjjel a getszemáni kertben a csók jelével megjelölve átadja Jé-

zust a poroszlóknak. Mikor megtudja, hogy Jézust halálra ítélték, tettét megbánva, visszaviszi a pénzt a papi fejedelmeknek. Azok nem törődnek bánatával. Mire ő elmegy és felakasztja magát.

Az első, aki a századok kérdésére — Miért tette Júdás, amit tett? — feleletet ad, maga a Szentírás. Nem is egyet, hanem mindjárt hármat: tette el volt rendelve; a pénzvágy vitte az árulásra; s a harmadik: az ördög súgta a szívébe. Lássuk az elsőt! Jézus többször utal az elrendelésre: «amint megvagyom írva felőle (Le. 22, 22.). Főpapi imájában: «Akiket nekem adtál, megőriztem és senki sem veszett el közülük más, mint a kárhozat fia, hogy az írás beteljesedjék (Jn. 17, 12.). Sőt egyenesen a beteljesedésért (Ps. 40, 10.) választotta apostolul (Act. 1, 16—18.). Tette el volt rendelve. — De mikor Jézus elvégzésről, beteljesedésről beszél, mindig hozzát teszi: «ámde jaj annak az embernek, aki őt elárulja (Le. 22, 22.). Saját gonoszsága miatt árulta el. Szent János írja a kenetpazarlás ellen tiltakozó Júdásról: «Ezt pedig nem azért monda, mintha a szegényekre lett volna gondja, hanem mivel tolvaj volt és nála lévén az erszény, az adományokat elsikkasztá (Jn. 12, 6.). A pénzhőség vitte az árulásra. Ez a második felelet. — E két szélsőt összekötöti a harmadik a sátán vitte rá: «Beleméne pedig a sátán Júdásba ... és elmenvén beszéle a papi fejedelmekkel és tisztekkel, mi módon adja őt kezökbe» (Le. 22, 3—4.). E közbelépés gyengíti Júdás felelősségét, de nem szünteti meg. Hiszen ez csak sugallta a tettet, a végrehajtó ő volt. — A Szentírás válasza nem világosítja meg a misztériumot, ellenkezőleg tudatosítja, mélyíti.

Mindjárt a II. században egy mű bukkan elénk: *Evangélium Iudae*. Júdás örömhíre! Mi az az örömhír, amit Júdás hoz az emberiségnek? E mű, a kainiták szent írása, így felel: Júdás, Káinnak, Kámnak, Ézsauanak s az Ószövetség többi elvetettjeinek rokona, egy felsőbb erő (aocpía) szülötte. Egyedül ilyen az apostolok között s így egyedül ő láthatta meg, hogy «e világ hatalmai» Krisztus halálát megakadályozva, el akarják ütni az emberiséget az örök élettől. Júdás belenyúlt e kavargó helyzetbe s egy erőteljes aktussal, Krisztust keresztalálra juttatva, megnyitotta az emberiségnek az örökélet kapuit. Krisztus is megváltó, de Júdás is az: *Conredemptor!* Nélküle nincs megváltás! Az áhítat hangja zendül fel a kainiták ajkán: «... admirabilem Judam et magnum esse...» (Tért., Lib. Praescr. c. 47.). Ez a teljes tudás, a gnózis! De ide csak azok juthattak el, akik előbb a természeti és természetelleni bűnök egész területét végigpróbálták. — Első jelentkezése ez a heroikus Júdás-képnek.

Az apologéták harcra kelnek ellenük. Az egyházatyák homíliáiban, exegetikai és dogmatikai műveiben pedig kialakul a keresztény ókor Szentírásban gyökerező Jú-

dás-képe: dolgozott benne a pénzvágy, az ördögnek saját gonoszsága nyitott ajtót, s ha el is volt rendelve tette, a felelősség alól mi sem menti fel őt. A felelősség kérdését legélesebben Szent Ágoston fogta meg. Felveti a kérdést: nem mond-e ellen Isten jóságának, hogy Júdást, bár árulását a megváltásban felhasználta, tettéért mégis elítéli? így oldja meg: a bűnösök vagy azért vannak a világon, hogy megtérjenek, vagy azért, hogy valami jó tétessék általuk. Isten megengedte Júdás bűnét, hogy minket megváltson. Az árulás gonosz tettet jól használta fel az Úr. De az Isten még magának a sátánnak a cselekedeteit is felhasználja. A sátán rendezi a keresztényüldözéseket s a megölt keresztények a mennyországba jutnak. Hogy felhasználta a sátán munkáját, attól annak bűne nem lesz kisebb. Júdásé sem. Elítélése tehát nincs ellentétben az isteni jósággal.¹ Ugyancsak Szent Ágoston lát elsőnek típusát, szimbólumot Júdásban: «Júdásból nem egy van. Az egy gonosz, a gonoszok egész hadát képviselik²

Az ókort nem annyira Júdás alakja, sokkal inkább maga a probléma érdekelte. A kísértések, a bűnvád, a jótevés reménye s a kétségbeesés félelmetes kataklizmáiban vergődő emberhez még nem jutottak el. Közlebb jutott hozzá a középkor, melynek Júdás-képét inkább az érzelem, mintsem az értelem, költők s nem teológusok alakították. Leginkább három műfajban: a Jézus-életrajzokban, a legendákban s a passió-játékokban. — A Jézus-életrajzokban a Szentírásból kapott vonásokat hordozza némi korszerű színezéssel (pl. a *Heliand*-ban). Kiri közülük egy XI. századi északfranciaországi mű, *Eupolemius Messiadé-ja*.³ Az álnevű szerző keleti forrásokból merített; abból a világból, amelyben az *Evangélium Iudae* is született. Júdás itt *Cacus* király fia s mint a Rossz princípiuma áll szemben *Agatus* fiával, *Krisztussal*. Nem is kapzsi, pénzsóvár, megvetett alak, hanem a politikai hatalmáért küzdő zsidó nép királyi képviselője, aki halálra akarja sebezni a szembenálló *Messiást*. — Újabb, bűvő patakként felbukkanó jelentkezése ez a heroikus Júdásnak! — Míg a Jézus-életrajzok csupán a Szentírás anyagát használták fel, a legendák újat hoztak. Júdás életének a Szentírás előadta részeihez ezek sem nyúltak, annál inkább az azok előtti-ekhez és utániakhoz. A XIII. századi *Legenda Aurea* így beszéli el Júdás származását *Cyborea*, a jeruzsálemi *Ruben* felesége, álmodott: egy gyalázatos fiút fog szülni, aki egész családjukat romlásba dönti. Amint megszületik a gyermek, egy kis kosárban kirakják a tengerre. *Scarioth* szigetéig viszi a kosarat a víz, ahol egy addig gyermektelen királynő fiának fogadja a csecsemőt. A királynőnek később fia születik, de Júdás a kis mostohaöccs életére tör. Erre felfedik előtte származását, mire ő megöli öccsét és elmenekül. Jeruzsálembé kerül. Itt *Pilátus* szolgálatába áll, akinek kertje *Ruben*

¹ In *Johannis Evangélium*. Hurter. I. 464.

³ U. a. II. 151.

³ P. Lehmann, *Jud. Isch. in der lateinischen Legendenüberlieferung*. *Studi Medievali*. 1929. 290—92. 11.

kertje mellett fekszik. Pilátus egyszer megkívánja Ruben kertjének gyümölcseit, átküldi értük Júdást, aki az ellenszegülő Rubent megöli. A kert Cyboreával együtt Júdásé lesz. A szerencsétlen Cyborea elmondja új férjének egész élettörténetét s Júdás megtudja származását. Megrendül s bűneinek bocsánatát akarván, Jézushoz csatlakozik. Ezután következik az, amit a Szentírásból tudunk róla.

E történet a keleti fantázia (valószínűleg Mózes és Oedipus életét egybekapcsolva) s az öntudatlan okkeresés gyümölcse. A titkot érteni akaró, a szörnyű bűnt valamiképp megmagyarázni akaró emberi ösztön szülte. Kellott Júdást testvér- s apagyilkosnak, vérfertőzőnek, már születése előtt is rettenetes tettek kárhóztatottnak ábrázolnia, hogy érthető legyen az Istenárulás. — A XIV. században már egy kialakulófélben levő Júdás-eposzt is találunk, melynek első része a fenti legenda, második része az apostol élete, s a harmadik pokolbeli szenvedése, — s ez ismét új anyag. Az ír Szent Brandán egyik tengeri útja alkalmával egy szerencsétlen alakot pillant meg, aki egy fagyos szeleknek és dühöngő hullámoknak kitett sziklához láncolva áll. Júdás az. Csak vasárnaponként s egy-két nagy ünnepen jöhet fel a pokolbeli tűzből — enyhülni.⁵ — Dante Infernójának legalsó köre a Giudecca. Itt van a sátán, Júdás, Brutus, az Isten és a világszászárság árulója. «A legszörnyűbb kín Júdásé» (XXXIX. 61.), aki itt megint föléje nő egyediségének s időtlen típusává lesz az «Árulónak» (XIX. 96.). — A passió-játékokban Júdás a közönség kedvenc alakja lett. Szerepe idővel mindjobban szélesült. Mint az oly nagyon gyűlölt kapzsi pénzkuporgató, uzsorás zsidó típusa jelent meg a nézők előtt. A harminc ezüstpénzt egyenként végig- vizsgáló Júdás — nem hamisak-e? — a legkedveltebb jelenetek egyikévé lett.⁶ — Ez az ábrázolás kiváltotta a gettó zsidóságának ellenhatását. A zsidó hagyományban egy furfangos, Jézusnak, a csalónak, mindig felibe kerekedő Júdást találunk, aki végül is megöli Krisztust.⁷

Júdás belső tragédiájáig a középkor sem jutott el. Nem érdekelte őt Júdás, az ember. Értelmileg, érzelmileg teljesen lefoglalta a szenvedő Krisztus. Nem tudott Júdás belső tragédiájára gondolni, mikor maga előtt látta a getszemáni kertben kínlódó, vérrel verítékező Krisztust. Megkapó bizonyossága ennek az officium tenebrarumban a szenvedő Jézus Júdásnak szóló szemrehányó szavai. — Az étellel kacagva csókolódzó renaissance-i nem érdekelte ez a századok mocskolta alak. — A reformáció folytatta a középkor passió-játékait, a protestáns iskoladramákban változatlanul élt tovább az uzsorás, pénzsóvár, tolvaj Júdás. — A barokk sem jutott tovább. Abraham a Sanda Clara hatalmas kétkötetes munkát írt Júdásról, a gaz fráteréről. A kérdésre — Miért választotta őt Krisztus apostollá, mikor úgylátta, hogy gazember lesz belőle? — adott felelete csattanósan mutatja Júdás-szemléletét: «Miért szemelte ki Isten Júdást apostolnak, tanítványnak, tanítónak, papnak, csodatevőnek,

jóllehet előre látta, hogy tolvaj, pártütő, áruló, sajátmagának hóhéra, egyszóval gaz fráter lesz belőle? Mi dolgod velem? Mi közöd hozzá?! Te légy illedelmes, jó és jámbor, kérd Istent, hogy állhatatos légy s hagyj fel ostoba tudákoskodó miérteiddel!⁸ — 6 U. a. 304—9. 11.

A. Büchner, *Jud. Isch. in dér deutschen Dichtung*. Freiburg. 1920. 17—36. 11.

B. Heller, *Über Jud. Isch. in dér jüdischen Legende*. Mschr. Grsch. Wiss. Jud. 1932. 33—42. 11.

Sámmtl. Werke. Passau. 1835. I. 355. 1.

I98 Hangulati párját megtaláltam Telegdi Miklós prédikációiban is.⁹ — A renaissance, reformáció és barokk Júdás-képe a középkorhoz viszonyítva semmi lényeges változást nem mutat. Újat majd csak az a kor mond, amely gyökeresen más álláspontra helyezkedik a Szentírással s a kereszténységgel szemben. Ez történt meg a felvilágosodásban s nyomán a XIX. században.

A felvilágosodás az Evangélium Iudae, a Messiadé s a zsidó hagyomány Júdás-képének időnként fel-felbukkanó fonálát veszi fel és viszi tovább. Klopstock Messiasában jelentkezik először határozottan a hagyományossal szemben álló Júdás: délceg külsejű, igazi férfiszépség itt (III. ének). S nem is tolvaj, inkább ravasz pénzügyi spekulátor, aki Krisztus uralma s Kaifásék uralma esetére is biztosítani akarja magát. A szellemi légkört, melyben ez az új felfogás meggyökeresedett, a felvilágosodás protestáns teológiája, a bibliai racionalizmus, alakította ki. Szerinte Krisztus nem Isten s így Júdás nem Istent árult el. Ember áll emberrel szemben! S a probléma most már ez: hogyan hasonlottak meg egymással a közös célokért küzdő Mester és Tanítvány? Az ilyen meghasonlás — Renan szerint¹⁰ — mindennapos dolog. Inkább a szakadás költői kidolgozásában, művészi aláfestésében, Júdás gyötrődő lelkének elemző megmutatásában rejlik érdek és nehézség. S hogy a költőket mi se kösse e feladat megoldásában, még a Szentírás sem, erről is gondoskodott e bibliai racionalizmus. Volkmar szerint az egész árulástörténet pusztá kitalálás. A paulinusok költötték, hogy Pált a megürülendő krisztusi apostolsághoz juttassák.¹¹

A XIX. század új Júdást alkot. Elpártolását Krisztustól megértetni, — erre valami nagy eszme ellensúlya kellett. Mi lehetett a század szemében erre alkalmasabb a hazaszeretetnél? A patrióta Júdás Goethe *Dichtung und Wahrheit*-jében jelenik meg először (XV.). Nyomán ez új szemlélet gazdag Júdás-dráma- és regényirodaimat fakaszt. Benne Júdás alakja feltartóztatlanul emelkedik felfelé, egészen — az Evangélium Iudae magaslatáig. Goethénél még csak szerencsétlen exapostol, aki feljelentésével csupán kényszeríteni akarta Krisztust, hogy vezesse már a népet elnyomói ellen. A Dulks drámájában már mint a néppárt vezére, a tettek embereként áll szemben a racionalisták halványra betegített Krisztusával, aki a gondolatok hősza. Ő is erőteljes fellépésre akarta kényszeríteni Krisztust. Életét adta a nép

ügyéért. Nem ő az áruló, hanem Krisztus, aki veszni engedte azt. 12 V. Strauss Júdása Krisztus eszchatológikus kifejezéseit hallva, rádöbben arra, hogy rossz kézre bízta népe sorsát s félreállítja annak útjából Jézust. 13 W. Germán nagy történeti regényében a minden népet keblére ölelni akaró Jézust mint a zsidó nép ellenségét juttatja keresztre a választott nép eszméjét képviselő Júdás. 14 E. Geibel Júdása önmagát tudja Messiásnak s lemond méltóságáról Krisztus javára. Mikor azonban látja, hogy Krisztus semmit sem akar tenni népéért, félre kell tolnia őt. 15 — E művekben egy népéért minden áldozatra kész szabadsághős törik össze a vállalt feladatok nagysága alatt. Júdás patrióta-volta belement a köztudatba. Még A. K. Emmerich látomásaiban s a századvégi oberammergau-i passió-játékokban is, 16 melyek a tolvaj-Júdás szemléletben fogantak, fellelhető mint alakját gazdagító vonás. — Párul csatlakozott a nemzeti érzéshez a század másik kedvenc vonása: a szerelmi érzés. A kettő egybefonódik s mint éltető talajba, a felvilágosodás eszméjébe iktatódik bele Váradi Antal Iskariótjában (1877). Júdás itt is a zsidó érdekek harcosa, de az árulásra végül is az bírja rá, hogy menyasszonyát, Mária Magdolnát, Krisztus elhódította az evangéliumnak. Júdás ezenfelül még a fénynek, a

9 Az evangéliomoknak magyarázatja. Nagyszombat. 1580. III. 139. 1.

Vie de Jésus. Paris. 1863. 325. 1.

Dávid Strauss, Das Leben Jesu. Leipzig. 1864. 273—74. 11.

Jesus der Christ. 1865.

Jud. Isch. 1856.

Jesus von Nazareth. 1904.

Jud. Isch. 1860.

18 Büchner i. m. 50—51. 11.

r99

felvilágosodásnak is apostola. Az egyszerű apostolok természetesen nem tudják megérteni őt, de a képzetesebb Szent János borongva említi sírjánál, hogy «tanát továbbterjeszteni, A fényt a nép leikébe átlehelni, Jó — talán hivatva volnánk* (74. 1.). — De jutott még magasabbra is. Schoenaich-Carolath Júdása már nem a zsidóság, hanem az egész emberiség tudatos képviselője az Istennel szemben. Bosszút áll az emberért Istenen, aki a bűnt adta kísérelve az életre s a halál képét tartván szüntelen szemünk elé, önkénye pokollá teszi már e földi életet is. Ha ennyit szenved az ember, szenvedjen most már egyszer az Isten is. 4 Innen már csak egy lépés a kainiták Conredemptóráig. Ezt is megtette G. Fuchs Júdása. Hosszú töprengés után szánja el magát végül is arra, hogy a messiási országért dolgozni nem akaró Krisztust elárulja. Tette után teljes bizonyossággal döbben eléje, hogy Istent árulta el. De lerázza magáról a felelősséget, hisz társa lett Istennek a megváltásban.

Nélküle nem jutott volna Krisztus céljához: «Judat tat Gottes Wille und Gottes Werk* 5

Mi más e Júdás, mint a felvilágosodás előtti! Amily természetes volt ott elítélése, oly természetes itt felmentése, sőt megdicsőítése. A. Büchner e kor Júdásában «az ember képmását látja, aki a legvégsőre is képes, hogy megmentse korát, még akkor is, ha ezért gonosztevőnek fogják mondani gyengébb bajtársai, akik nem mertek akkorák lenni magukmegtagadásában és ideáljaik szeretetében*. 6 Ez ábrázolás lelki gyökerei: a bűnről és Istennel szemben való felelősségről tudni nem akaró XIX. századi ember mindent megbocsátani- akarása, kereszténységellenes érzülete, Krisztus-közömbössége. Jól mutatja ezt a kor lelkének utóéneke, az önmagát leplezetlenül feltáró Ady Endre, kinek Júdása így énekel:

S eladtalak én fejedelmem, Nem kell szép égi birodalmad,

Mert az élet az én szerelmem . . . Selymet, pénzt akar egy leány.

Nem hallgathatom zsoldáros ajkad, Vár, vár reám. (Júdás és Jézus).

A középkor a szenvedő Istenember mellett nem vette észre a bűnében csak úgy kínlódó istenárulót. A XIX. század dicsfénybe vonta Júdást s nem vette észre a vértgyöngyöző, kínlódó Istenembert.

Ady a kor lelkét leleplező szavaival egyidejűleg Ibsen (Császár és Galileai) és Lagerlöf (Krisztus-legendák) ismét a misztériumra irányítják a figyelmet: Júdás szerette is, gyűlölte is Krisztust; akarta is, meg kellett is őt elárulnia. P. Claudel pedig gúnyjával lehetetlenné teszi a XIX. századi Júdás-rajongást:

Júdása a fáról, amelyre felakasztotta magát, függő helyzetéből beszél ma hozzánk: Jóllehet Krisztushoz csatlakozott, azért a farizeusokkal is fenntartotta a kapcsolatot. Ezek között volt egy igen finom szellem — Goethe —; tőle tanult a legtöbbet. Ugyanis e finom szellem tudta értékelni Krisztust, de nem elfogultan, «a dolgokat magasabb szempontból kell nézni, . . . s ami őt illeti, pogány a pogányokkal s keresztény a keresztényekkel. Júdás is a társadalom magasabb érdekeit tartotta szem előtt, mikor a társadalmi renddel mindinkább szembehelyezkedő (pl. halott-támasztásokkal) Krisztust a keresztre juttatta. Árulás inkább rajta történt, hogy nyomorult harminc pénzzel akarták áldozatát megfizetni. Neki azonban ez sem kellett, inkább választotta ezt a fát, mely oly annyival különb, mint Krisztus keresztfája. Azzal ugyanis «két irány van jelölve, a jobb és a bal, az igen és a nem, az igaz és a hamis. Ez kielégíti az egyszerű lelkeket.* De az ő fája «gazdagul burjánzó ágai minden irányban a legnagyobb lehetőségeket nyújtják: filozófia, filológia, szociológia és . . . te, gyászos teológia . . .» 7

⁴ Jud. in Gethsemane.

⁵ Christus. 1916.

⁶ A. Büchner, Das Judasproblem. Zschr. f. f. Unterricht.

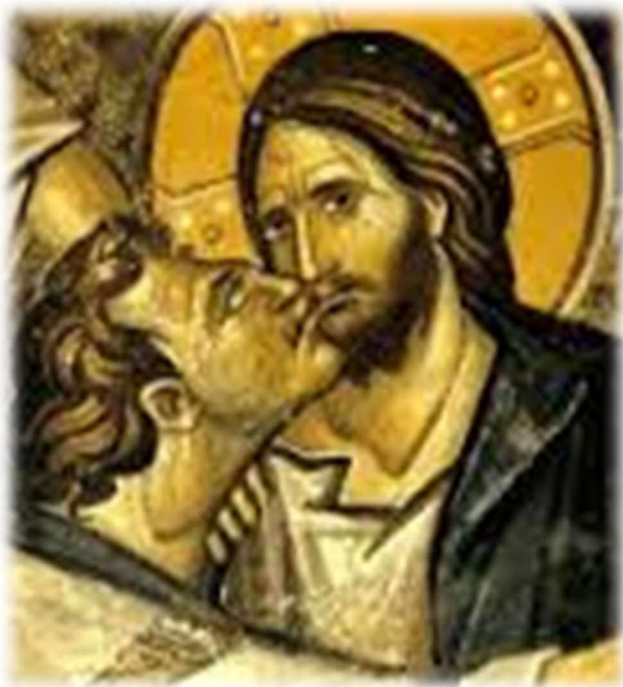
XXVII. 693—98. U.

⁷ Figures et paraboles. 1936. 34—36. 11.

Claudel gúnyja finom, de metszően éles. A XIX. század elé tárja szeretett Júdás-képét s hozzáteszi: nem csoda, hogy ilyen, a ti tanítványtok, magatokat fényképeztétek le benne. — A finomabb lélekelemzéssel gazdagított régi szemléletből nőttek ki Mauriac és Papini Júdás-képei. Mauriac Júdása csak mímelte a Krisztus-követést. Földi dolgok után futott Krisztus oldalán s végül is elvesztette hitét.⁸ Papini pedig — s vele zárjuk áttekintésünket — a probléma nyitját keresve csak oda jut el, hogy «Júdás misztériuma kettős csomóval van a megváltás titkához kötve, s számunkra továbbra is misztérium marad».⁹

Végére értünk Júdás vázlatos történetének. A misztérium fátylát fellebbenteni akaró emberi elme valóban feléje fordult és beléje mondotta lelkének szavát. Két évezred lelki vívódásai: ég felé húzó vágya és porban csúszása mind belé vannak írva. Júdás alakja ma is eleven, mindig új s a földi ember számára örökké titokkal teljes, mert «Az Emberfia ugyan elmegyén, amint meg vagyon írva felőle; de jaj annak az embernek, aki az Emberfiát eláruljam (Mt. 26, 24.).

1951.

⁸ Vie de Jésus. 1936.

FARKAS ISTVÁN

PARÁZS A HAMU ALATT

...Azt a tüzet, ó jaj, meg kéne rakni,
Hogy fölengednének az emberek!
József Attila: Tél

Kedves Attila! Jelentem: a tűz ég és hatalmas! Minden elég benne: antik, ócska, új, szép, randa. Nem a tűzzel van a gond, hanem a jól szigetelt „fagyos kamrákkal”. Vagy talán azokkal sem?

Erdős, bokros kertben élve rendszeresen szembesülök a télen letört ágakkal, a nyáron összegyűlt nyesedékkal. A komposztáló csak az avarra, kaszált szénára és a szerves trágyára van. Az ágakat, a nyesedéket, ha nem használható, mert van elég kályhába való rözse, évente egyszer, néhány óra alatt elégetem. Ilyenkor nagy tüzet rakok, hogy gyorsan végbemenjen a folyamat. A nagy tűz alapja a kis, de tartós tűz. Ehhez vastagabb ágakat használok. Ha már jól ég, mehet rá a sok nyesedék és gally. Ugyanígy járok el, ha szalonnasütéshez készülök, csak akkor nem megy rá a sok nyesedék és gally, hanem marad a tartós tű, majd a tartós parázs. Ez egy másfajta tűz lesz.

Ez egy olyan tűz, ami szinte semmit sem emészt fel és azt is nagyon lassan teszi. Így kívánja a szalonna. Kapkodva nem lehet szalonnát sütni, illetve lehet, csak az nyers, égett vagyis ehetetlen lesz. Meg kell adni a módját. Ugyanakkor ezt a módot is ki kell tanulni, mint az asztalosságot. Ott sok felületet kell túlgyalulni, sok szöveget elgörbíteni, sok fűrészpont összesöpörni, mire egy használható sámlit összeáll. Itt, sok nyers, égett, hamus szalonnát kell végigenni, mire ráérez a gyerek a nyitjára. Ha van türelme rá, meg is szeretheti, ha nem akkor marad a spenót tükörtojással, vagy a tűzdelet fácán, ki hol nő fel.

Ebben igaza van József Attilának: a nagy tűzre ráhányok mindent, ami valamikor új és szép volt, de már ócska és randa lett, vagy csak útban van az újabbnak, az élőnek – vagy csak nekem. Pontosan tudom melyik ág és gally mire való és rendszeresen eldöntöm a sorsát. De ha nem így teszek, a „tűz” akkor is ott van és elvégzi a dolgát. Nemcsak az avar, a letört gallyak tűnnek el pár év alatt, hanem tíz-tizenkét év alatt a kidőlt, fel nem használt fatörzsek is.

A nagy-nagy tűz ott ég folyamatosan – tudjuk a biológiából, kémiából, fizikából – és semmit sem kímél. Egy idő – rövidebb vagy hosszabb - után minden a „tűz” martaléka lesz. Ami átmenetileg kifejlődött, vagyis valamilyen „magasabb állapotba”, alacsonyabb entrópiaszintre – mondják a hozzáértők – került, leromlik, elég, egyre nehezebb lesz és visszatér oda, ahonnan elindult, ahonnan kifejlődött. Még a Nap is, ami hidrogénből áll – mondják az asztrofizikusok – elég és nehezebb héliummá változik. Ezen nincs mit

⁸² Storia di Cristo. Firenze. 1923. 361. I.

csodálkozni, hiszen mindennel így van. A csoda a másik oldalon van. Ott, ahol az ellenkező irányú változás, a kifejlődés elindul. Ott, ahol a nehéz, széntartalmú hamuból, miután szétszortam a kertben, tavasszal kihajt a kis tölgymagonc.

Igen. Talán erről a másfajta tűzről beszél a költő. Arról, ami meleget ad, vagyis nemcsak elemészt, hanem éltet is. Pedig ez is tűz, hiszen ugyanaz a folyamat játszódik le a szalonnánál, mint a csillagoknál. Valami lebomlik, alkatrészeire bomlik és valami ugyanakkor, a felszabaduló energia segítségével elkezd felépülni. A Nap hatalmas tüze „élteti” a naprendszeret és benne a földi életet. A szalonna zsírja elégséggel bennem energiává válik és tárolódik a sejtekben, hogy alkalmas időben a külső mozgásokban, megnyilvánulásokban elégjen – néha rakni kell a tűzre; újabb sejtek születését segítve –, a nyársfaragás közben megsérült ujjam sebet begyógyítsa; vagy éppen fenntartson egy aktív figyelmi állapotot – mikor kell megfordítani a nyársat. De van ott valami, ami mindig jelen van, amikor szalonnát sütök, de nem mindig nyilvánul meg. Az egyik meleg mindig ott van. Nincs olyan tűz – kicsi vagy nagy –, ami ne adna meleget. Még a szalonna emésztése is fenntartja bennem a 36,4 fokot. Azonban jól emlékszem rá, hogy nem mindegy kivel, kikkel ülöm körbe a tüzet. És az sem mindegy, hogy én magam milyen állapotban vagyok. Az a másik meleg nem múlik a szalonnasütő tűz nagyságán. Azon sem múlik, hogy hányan vagyunk körülötte és azon sem, hogy batárok vagy ellenségek ülnek együtt. Az emberen múlik. Csakis az önmagam pillanatnyi állapotán. A fagyos, zárt kamrán vagy a nyitott ajtókon.

No, de ha már eddig eljutottam, felmerült bennem az első kérdés: mi gyújtja meg ezt a tüzet, ami az ilyenfajta meleget adja? Igen. Az nyilvánvaló, hogy fa vagy szalonna, vagyis tüzelő kell hozzá. Meg levegő, lélegzet is, mint minden tűzhöz. Aztán ott a harmadik komponens, amit gyakran emlegetünk: valakinek sütöm a szalonnát, vagy csak magamnak, „egyedül eszik a király, vagy másokkal együtt”? Tudom azonban, hogy sokféle vagyok és minden helyzetben kivágom magamat. Így azt is tudom, hogy ez utóbbi alig számít. A kamra mindkét esetben zárva lehet. A harmadik komponens az, aki a tüzet meggyújtja. Ez a szalonnasütésnél egyértelmű. A szalonnaevésnél azonban már kérdésbe kerül és annál a meleg-adásnál, amiről a költő mint nagy-nagy hiányról beszél, talán még inkább. Ugyanakkor egészen nyilvánvaló, hogy ott van mind a három komponens, mert a költő nemcsak élt, nemcsak verset írt, hanem látta a hiányt is.

Mi szaggatná fel a „fagyos kamrát” ajtaját, hogy a valódi tűzgyújtó jelen lehessen? Egy nagy-nagy elemésztő tűz, vagy egy hamu alatt szunnyadó, de állandóan, nap nap után megújított, fenntartott izzó parázs? Fel lehet így tenni a kérdést – bevallom, korábban általában így is tettem fel -, de mindkét

megoldáshoz már ott kell lennie a tűzgyújtónak, ahogy az a Jordánnál, a Damaszkuszi úton, Asisiben, vagy a boddhi fa alatt történt, illetve ahogy történik ma is a József Attila-félékkel, a bárkivel. Mindkettő eredménye az, amit az entuziazmus szó szerinti, eredeti jelentése hordoz, en theos ousia: „Isten lényegétől (esszenciájától) megszállott”. Ma így fordítjuk: elragadtatott, lelkes, ihletett, vagy szenvedélyes, vagyis belső tűz által működő lény. Ezért a költőhöz csatlakozva számomra ma már inkább így hangzik a kérdés: mi az a hatalmas erő, ami elragad, lelkesít, megihlet, szenvedélyessé tesz, de minden erejével zárva tartja a „fagyos kamrát”, és mi lehet ennek a mindenki, bárki számára rendelkezésre álló ellenszere, hogy így vagy úgy jelen lehessen a valódi tüzet gyújtó? Valódinak nevezem, pedig tudom, hogy csak egy van. Tőle, a forrástól jön folyamatosan és minden erő. Minden ihletnek, szenvedélynek, lelkesedésnek nevezett mögött ez az erő van, ahogy a tűzrakáshoz, a kabátom felakasztásához vagy a krumplipucoláshoz szükséges mögött is. És mégis, itt ez a valóságos „fagyos kamra”. Mi ez? Ki ez?

Van egy szó, aminek döntő jelentősége van, volt életemben. Ez a megfordulás. Vallásosan megtérésnek, megbánásnak nevezik, a pszichológusoknál viszont: alapvető mentális változás; a fókusz, az attitűd és az értékek megváltozása. Mi gondolat és életátalakításnak neveztük. Az eredeti görög „metanoia” kifejezés *ismeretelméleti megfordulásra, teljes és visszafordíthatatlan, radikális perspektíva változásra utal, röviden önmagunk és a világ egy más nézetére, egy felismerési vagy megvilágosodási tapasztalatra inkább, mint erkölcsi reformra vagy megújulásra.* Annak különös lehetőségére, hogy ha rálátok a „fagyos kamrát” zárva tartó, bennem munkáló zárképző erőkre, akkor ez a látás elkezd lebombani, leolvasztani, nyitogatni a zárat. Egy új érzékszerv, egyfajta érzékenység alakul ki nem a környezetre, mert arra ott a szem, fül, orr, stb., hanem arra a finom, éltető rezgésre, ami ebben a szerves működésben esszenciálisan jelen van, de bezárt, elzárt, pedig emberépítő tüzet biztosíthatna: entuziaszta, lelkes – mondjuk lekicsinylően. Ez a tűz olyan látás, olyan figyelem tüze, ami a hosszú ideig tartó életeredzés a „csontszáraz fává” változtatott ént, minden régi és új szerzeményével, játékaival és szépségével aztán már egy szikrával is lángra gyújthatja a „Jordánnál”, vagy csak lassú izzásra gyújtja s tartja a helyén a mindennapi valóságra ébredés erejével egy József Attila-félenél, egy bárkinél.

„Az ember önmaga meghaladásával, önmaga felfedezésével alkot. Amit pedig alkot, amiből és amivé alkotja, tehát az agyag, az edény és a fazekas mind nem önmaga. Ő a tanú, a médium; alkalom egy történésre, amelyet a létrehozott mű bizonyít.” - mondja egyik elemzésében R. G. Laing. A két sejt találkozásából

kiinduló emberré válási folyamat, mely mindenképpen sikeres. Vagy mint egy bármilyen földi lény létezéséé, vagy mint egy lehetséges mértékben emberré váló lény létezéséé. A „tűz” talán ez utóbbiért, a közvetítő szerepért teremtette. A világ az előbbire használja. Mindkettő szolgálat – valami nálam mérhetetlenül nagyobb szolgálata. Mégis...

„Tüzet hozni jöttem a világba; mi mást akarhatnék mint, hogy égjen...”

Zugló, 2016. álmom hava 3.

MERZA JÓZSEF

BÖZSI NÉNI...

Kora délután van. Bözsi néni felfelé igyekszik az úton.
 - Jó napot, Bözsi néni – köszöntöm – vége a napnak?
 - Ne is mondja, Józsi bácsi, elég volt mára. Reggel hatkor már itt voltam, azóta nem is álltam meg. Tegnap egész nap meszeltünk, előtte téglát rakodtunk. Fáj már minden ujjam hegye.
 - A negyed négyessel megy haza?
 - Azzal. Van még időm, nem kell sietni. Mire elmondom az imádságot, már fenn vagyok a tetőn.
 - Hát akkor, Isten áldja holnapig!
 - Magát is.

Bözsi néni tovább megy, pár perc múlva eltűnik az út kanyarulatában, s ezzel bevezető történetünk véget ér. E pár szóval ugyanis nem falusi életképet akartam rajzolni, csupán soron következő gondolataim eredetéről akartam számot adni. Hiszen járunk-kelünk a világban, szavak, mondatok, dallamok serege ér el minket, s foszlik le rólunk hatástalanul. Üres kézzel megyünk el fontos helyekről, fennkölt eszmék bizonyulnak értéktelennek a mindennapok során. Eközben pár szót váltunk egy korosodó asszonnyal, s mélyen megérintenek minket a szavai.

Bözsi néni parasztasszony úgy, amint az megtalálható a magyar nyelv értelmező szótárában. Kel és fekszik a Nap járása szerint, közben bajlódik a földdel, az állatokkal, rövid kisegítő munkákat vállal. Beszerezi a szükséges élelmiszert, gondot visel férjére. Ha rossz kedve van, cifrákat is mond, minden erkölcsromboló szándék nélkül. Most azonban azt közölte velem, hogy a tetőn lévő buszmegállóig imádkozni fog.

Tartózkodni szeretnék az általánosító, tehát ritkán igaz kijelentésektől. “A somogyi baka a világ legjobb katonája” – mondogatta Zoli bácsi, akit 13 évnyi politikai

fogság sem tört meg. Tőle hallottam azt is, hogy a magyar paraszt bölcs. Valószínűleg mindkettőre lehet példát mondani, mert az általánosságoknak is van alapja. Ha a legidősebb fiú erős is volt, dolgos is volt, bizonyára rá maradt a gazdaság, a föld, míg kevésbé használható, álmódzó öccsét inkább iskolába adták. Így megmaradt paraszti bölcsnek az idősebb, s lett átlagos értelmiségi az ifjabb, példát adva egy sommás kifejezés kimondásához. Engem is elfoghat a kísértés, hogy általános tételt fogalmazzak meg a parasztasszonyok mély vallásosságáról, hiszen nem kellene sokáig keresgélnem. Anyósom – például – nem volt látható az esti harangszó idején, de tudtuk, hogy kendőjébe burkolva ül a folyosó végi homályban és imáját mondja. Hét gyermeket nevelt fel, apjára, férjére s ki tudja kikre volt még gondja, de az este – időszámvetés nélkül is – megszókkott helyén találta. Élete része volt az imádság. Ennek ellenére nem általánosítok, csak nagy figyelemmel tekintek azokra az emberekre, akiknek életében egybeolvad a föld és az ég.

Bözsi néni nem tartozik lelkeségi irányzathoz, nem tartozik kiscsoportozhoz. Férje van, átlagos, s nem vettek részt családi hétvégeken, hogy magasabb szintre emeljék kapcsolatukat. Ha méregbe jön, biztosan leteremti emberét, talán csúnya szavakat is mond neki, amelyeknek mégsem az az értelme, mint ami a városi suhancok nyelvén megjelenik. Aztán elszáll a feszültség, várja a munka és indul az útjára. Jártában-keltében pedig, ha úgy adódik, imádkozik. Nemrég fordított volt a helyzet: én indultam útnak, ő pedig nagy munkában volt. A sok vendég után kimosott ágyneműt teregette. “Teregetek, s közben imádkozom” – mondta pirospozsgás arccal. “Imádkozzál és dolgozzál” – jegyeztem meg. “Helyes” – nyugtázta ő, és tovább díszítette fehér foltokkal a friss, zöld háttérrel. Most én vághattam neki a dombnak, kóbor gondolataimat rendezve.

Kérem a szigorú kritikust, aki arra hívja fel a figyelmet, hogy összekeverem a kegyeletes dolgokat a bűnösökkel, a szentet a profánnal, hogy legyen kissé megértő az emberek iránt. Fényből és árnyékból vagyunk mindnyájan, legfeljebb egyesek, valamilyen okból, mindig a fényes oldalukat mutatják és elrejtik a homályosat. Ezért kissé szokatlan, ha természetes jelenségekkel találkozunk. Pedig csak természetes dolgokkal érdemes foglalkozni. A sápadt aszkézis vagy a lenyűgözően sodró prófécia utólag mindig megvizsgálandó.

“Tehát most valaminek az ellenkezőjét akarod hangsúlyozni?” – kérdezheti valaki. Ennél azért már tovább jutottam. Hatvanhat év alatt elég sok véleményt, elméletet, valamint ellenvéleményt és ellenelméletet hallottam. Emberek és rendszerek voltak a ló innenső majd túlsó oldalán. Csak azért, hogy okosnak tartsam magam, nem fogok kimondani semmiféle ellenvéleményt. Többet szeretnék, még ha merészségnek is látszik. A valóságot szeretném megismerni, amennyire lehet, s a valóságnak gyakorta nem két, hanem több oldala is van.

Az imádkozásról és az elmélkedésről összegyűjtött bőséges ismeret birtokában nem színvonal alatti dolog túlértékelni és bőbeszédűen tárgyalni egy egyszerű példát? Talán nem is becsülöm azokat az értékeket, amelyeket életem során megtaláltam? Nos, ha éppen védekezni kell, könnyen megidézem a nagyformátumú és szentéletű Gellért püspököt, akit mélyen megindított egy nő munkadala, még csak nem is imádsága. Magam előtt látom az akadémiai műveltségű Bartókot vagy Kodályt, amint nagyon figyelmesen hallgatják kevéssé iskolázott énekesek dalát. Sikeres képzőművészek vizsgálják gondosan azokat a motívumokat és mesterfogásokat, amivel naiv alkotók hozták létre faragásaikat, épületeiket, festményeiket. Mert lehet háború vagy béke, szegénység vagy gazdagság, az alkotó embert az érdeklő mélységesen: mire jut, mit valósít meg egyetlen ember mindazokból az adottságokból, amit születésnek, nevelésnek, élménynek, hitnek és becsületnek hívnak. Ha nyitott a szemünk, azt kell látnunk: mindenki mást. Ezért érdeklődéssel és tisztelettel figyeljük, hogy ki, mivé érlelte élete vetését.

Nem én vagyok az első, akit megfog az egyszerűségben megvalósított teljesség. A világirodalom és a világtörténelem történelmi visszaadja azt a meglepetést, csodálatot, titkos irigységet, amelyet nyugtalan nagy emberek éreztek harmonikus életű kisemberekkel szembeülve. A boldog embert kereső királyok, a szénégetőt megtisztelő, a becsületességet álruhában kutató uralkodók mind olyan példát jelentenek, amely – igaz vagy nem igaz – lelkük megnyugvásra és egységre törekvő vágyát fejezi ki.

Idős ember írja e sorokat, tehát nem kell ismerethiánnyal gyanúsítani. Azt sem kell hinni, hogy elfogult akar lenni valamilyen irányzat javára. A gondos vizsgálat kiderítheti, hogy a végcél, a létrehozható és vállalható teljesítmény érdeklő a tökéletesség ege alatt. Mivel tökéletesek – doktrinálisan – soha nem leszünk, hiszen magas az ég és a földből nő ki a virág.

Az egyszerű dolgokat akkor kezdi becsülni az ember, amikor nagyon lenni érzi magát. Menő koromban, egy-egy hiba elkövetésekor, nagyon nagyra tudtam becsülni Bandit, a fogorvosunkat, aki reggel hattól éjfélleg betegei rendelkezésére állt, s az asztalán összevissza heverő papírok között állandóan szóló elemes rádiója hangjánál jelentett biztonságot a hozzáfordulók számára. Bandi nem tudta tartani a száját, nem volt erőszakmentes, de szelíd volt a fájdalommal küszködőkhöz és kemény a recski ávosokhoz. Tabódy szerint tizenegyszer küldték büntetőmunkára, mert védte a gyengéket. Amikor teológiai szárnyalásomból földre estem, Bandi mackós alakja különös dicsfényben mozgott a homályos üvegű ajtó mögött. Nem most, hiszen már több éve halott, hanem húsz évvel ezelőtt is. Korábban is küzdelmes volt az élet, legfeljebb másként, vagyis minden korban másként.

Az a jó, ha sokféle van támaszunk, ha sokféle a segítség, amit nyugtalan lelkünk remél. Színesebb a világ, valóságosabb a példa. Borús időben hol ezt, hol azt a csillagot takarják el a felhők, s bár öntudatosan lehet állítani, hogy egyedül a sarkcsillag mutatja az északi irányt, a jó navigátor, a megszorult hajós, időnkint mégis csak arra kényszerül, hogy egyéb, nem oly kiváló csillagok állásából következtetve határozza meg a helyes irányt. Nyilván kevésbé kiváló az a plébános, aki azt kívánja, hogy az Isten szakassza rá az eget bizonyos gazemberekre, mégsem tudom elítélni ezért a hangért. Komisz a kijelentés, de mögötte egészen mást érzek. Nagyot nevetek, s megerősödik jóakaratom, mivel a jókedv maga az élet. Bözsi néni sincs a csillagkatalógus főhelyén, de ott, ahol van, vonatkoztatási pont, igazodni lehet hozzá.

Miben igazodom hozzá? A harmónia keresésében. A magam harmóniájának a keresésében.

Sokféle harmónia van. Az erdő harmóniája a csendes susogástól a vihar ereje alatti félelmetes dübörgésig terjed. Laci és Szabina két furulyából fújja a hangok összecsavarodó indáját. Valahol egy citerás keze alatt ébred a katedrálisok sokregiszteres orgonáinak harmóniáihoz mérten nagyon szegényes összhang. Járkálok az erdőben, ülök az udvaron, meghúzódok a templom szögletében, és keresem és építeni próbálok az én harmóniámat. Élteni akarok, harmóniát akarok. A harmónia egyensúly, egyensúly nélkül elesik az ember. Drága szép szentképeim, dicsőségesen feltámadt Krisztusom, szeplőtelen szűz Máriám, kereszthalált szenvedett Isten Fia, tűzben megtisztult lelkek, merre vagytok? Felhők mögött bujkál a Hold, hosszúak az éjszakák, homályosak a reggelek.

És mégis, itt a föld! Ha van Isten és az ő kezéből került ki a világ, akkor a föld sarában, a füves rétek illatában, a ködből kicsapódott zúzmarában, a szétszakadó esőfelhőkben egyaránt az Ő kezét érintem. Kezdek mindent előlről s nagyon alulról. Mindent újból megfigyelek, jobban megnézek.

S ekkor, egészen lenni, belül remegve a fáradtságtól, már tudom, hogy egy vagyok azok sorában, akik botladozva járnak az életet, de vállalják, mert a saját útjukat járnak. Már természetes, hogy önmagamban azt teszem, amit nagy korszakokban, jobban észrevehetően, megtesz az emberi megismerés. Újrakezd mindent, szégyen és félelem nélkül leás az egyszerű dolgokig. Tudós és tudatlan egyszerre, hívó és hitetlen egyszerre, reménykedő és reménytelen egyszerre. Ez a sorsa. Emberi sors.

A sorsa a holnap, amíg él. Drága, jó álom, miért gondolom, hogy érdemes holnap felébrednem belőled?

Vajon fel tudnám-e sorolni azokat az otthonokat, amelyek falán ott függ a házastársak esküvői képe? A gyerekek sokszor értetlenül vidul a komoly arcokon, a falusi fényképész romantikus hátterein, a furcsán álló kölcsönruhák, a mesterséges beállításon. Felnőve, már

az egykori mosolyt keressük a velünk szemben ülő ráncok között, a vidám csillogást az erekkel átszótt szemekben. Vajon van-e Bözsi néninek esküvői képe? Ha igen, mi élt akkor a homloka mögött és benn a szívében? S mi maradt mindabból mára, amikor nekiindul, hogy negyedórás imádság után autóbusszal szálljon? Mitől van béke a szívében, amikor a kiszámíthatatlan holnapra gondol?

Nem tudjuk, mire nővünk fel. Tanárok leszünk-e, vagy próféták, feltalálók vagy üzletemberek? Munkások, parasztek, vagy értelmiségiek? Hívők, vagy hitetlenek? Érettségi tablóink ablakából nézünk a kirakattüveg túlsó oldalán nyüzsgő nagyvilágba. Vár ránk a térbe és időbe öltözött jövő. Mindig vár. Ma is vár, távol a fiatalság éveitől. Visszagondolok egykori céljaimra, megpróbálom sorra venni őket. Megpróbálok emlékezni rájuk. Azokra, amiket ma is vallok, azokra, amelyek elhalványultak az évek során. Melyekért küzdöttem megalkuvás nélkül, mikben voltam engedékeny, változó? Miben voltam mániákus, miben türelmes, meggyőzhető? Nemcsak tőlünk függ a sorsunk, sokféleképpen fordulhat az élet. Türelmesen el kell fogadnunk a megváltoztathatatlant.

Gondolatokat, szempontokat írok egy ív papírra. Elidőzőm mindegyiknél, aztán elvetem némelyiket, meghagyom a másikat. Ez tartalmasnak látszott tegnap, ma semmit sem tudok kezdeni vele. Gyakorta így zajlik az élet is. Ma teljes erővel küzdök valamiért, holnapra érdektelenné fakul a tegnapi cél. Összevisszaság ez, vagy csak egyszerűen a lét mozgása? Mint a hullámoké, amelyek tarajos-fehéren futnak a part felé, hogy aztán kismuljanak-elenyésszenek a fövényen? S kezdődik minden előlről: a lét energiái új és új hullámokat emelnek és görgetnek a megsemmisülés felé. Ez az örök keletkezés és elmúlás az élet. Az örök nem az egyszer-volt maradandóságában, hanem a múltó életek halhatatlan ismétlődésében áll. Igyekszem messze nézni, s ugyanakkor megformálni azt az életdarabot, amelyben vagyok, s amelyet én is alakítok. Egyszerű bölcsesség: azé a hullámé, amely látja az előtte haladók elmúlását, s mégis, energikusan fut sorsának beteljesüléséig. Egyedi a sors, mindeneket átfogó a törvény. Belesimulok, igyekszem megérteni, megérezni, elfogadni, megtalálni benne életem vonalát.

Bözsi néni nem ismeri a Tao-t, nem végez zen-gyakorlatokat. Él, gondoktól sem mentesen, azon a földön, amelyből vétetett és ahová visszatér. Nem álmodik megsemmisülésről, emberfeletti élményekről. Magyar parasztasszony a második évezred végén. Ámde az idős asszonyok ölbetett keze, csendes megülése, arról tanuskodik, hogy ismerik a megnyugvás, az elmélyedés, az önmagukról elfelejtkezés pillanatait. A dombháton távolodó, messzeségbe vessző alakjuk ősi, valódi engedelmességről beszél, miként az esti égen kigyúló s pályájukat örök renddel követő csillagok.

Kár lenne érdemtelenül felnagyítani egy ember életét, vándorlását dombokon, völgyeken keresztül. De bár a példa, a szereplő egyszerű, igénytelen és törekeny, mégis bepillantást adhat az örök, a folyton változó, teremtődő és elenyésző világba. Még azt sem mondom, hogy ez a minta, ezt kell követnem. Csupán abban vagyok biztos, hogy jó volt odafigyelni valakire, ezen a délután, hogy majd holnap más élmények és felismerések alapján folytassam utamat, felfelé a lejtőn, miközben csendesen beszélgetek azzal a hanggal, amely titokzatosan szól a lelkemben.

1998. július

LÁSZLÓ IMRE

MARIKA SZÜLETÉSE...

Búcsúbeszédében Jézus így szólt tanítványaihoz: Bizony, bizony, mondom nektek: ti majd sírtok és jajgatok, a világ azonban örülni fog. Ti szomorkodtok, de szomorúságtok örömmre fordul. Az asszony is, amikor szül, szomorkodik, mert eljött az ő órája; de amikor megszülte gyermekét, már nem emlékszik gyötrelmére, mert örül, hogy ember született a világra. Így ti is most szomorkodtok ugyan, de majd viszontlátlak titeket. Akkor örülni fog szívetek, és örömtöket senki sem veszi el tőbbé tőletek. Azon a napon már nem lesz több kérdeznivalótok tőlem. (Jn 16,20-23a)

Ennek az evangéliumi résznek a biztató erejét még inkább érzem, amióta május másodikán hajnalban megszületett a hatodik gyermekem. Ami a szülést illeti, az megtapasztalt valóság, ami a Jézussal való találkozás ígérését illeti, az éppen a tapasztalat alapján válik/válhat egyre elevenebb reménnyé. Eddig is született már öt gyerek, de azoknak a születése mégsem hasonlítható Marika születéséhez.

Akik szeretik a gyerekeket, azoknak elég néhány, nekem biztos azért született ennyi, hogy a végére apa-formám legyen, a feleségemnek (Anitának) meg anya-formája. Házasságkötésünk előtt, amikor a gyereklétszámmra licitáltunk, én ötöt mondtam, Anita meg azt, hogy örült vagyok. Vegyem figyelembe, hogy ő eddig férjhez se kart menni. Na jó, hozzám hajlandó hozzám jönni, és ha már összeházasodunk, akkor belátja, hogy legalább három gyerek kell, de józan ésszel végig gondolva ezt sem tudja önmagáról elképzelni. Ez érthető, ha figyelembe vesszük, hogy feleségem édesanyja éppen Anita születése után került mániás depresszióba, amiből soha nem gyógyult ki.

Aztán összeházasodtunk és születtek a gyerekek, két lány meg egy fiú, szépen kétévenként, ahogy a biológia óra diktálta, másrészt meg ebben az ütemben nem csúszunk ki a zsíros GYED összegekből. A negyedik meglepte Anitát, mert akkor már szívesen csinált volna

mást is a pelenkázáson kívül, de két-három hét alatt betörődött az utolsóba. Kinga lett a legszebb kislányunk, igaz ugyan, hogy talán a várandós édesanyját sújtó vírusfertőzések miatt csak egy veséjű de az jól működik. Feleségem számára a születendő ötödik gyerek hírének megemésztéséhez már két hónapra volt szükség. Az ismét jelentkező téli betegségek aztán annyira megijesztették, hogy tovább már nem lázadozott, csak azért izgult, hogy ne legyen megint valami még az előzőnél is rosszabb kimenetelű fejlődési rendellenesség. Végül a három lány után készülődő újabb fiú híre végképp megvigasztalta.

Lejárt a GYED. Már tizenegy éve, hogy gyerekneveléssel töltötte az időt. Ez házi őrizetből tetemes idő. Ennyi idő után a gyilkost is kiengedik, ha jól viseli magát. Ő már megtett mindent a demográfiaért, a nagy családért. Úgy, hogy nem is erre készült. Annak idején a művészi torna válogatottságot is otthagya, csak hogy tanulhasson, és majd taníthasson. Most meg itt feszül keresztre. De végre vége.

Teljesen reménytelen egy ötgyerekes anyának állást találni, ám ez is sikerült és elkezdte bedolgozni magát – kezdésként csak néhány órában. Meg voltak vele elégedve. Már egy teljes félállásnyit akartak neki adni, amikor belé csapott a ménkű: itt a hatodik.

Én ugyan titokban vágytam a hatodikra is, ám örülteként, csak viccelődtem vele, nem reméltem, hogy lesz. Az előzőeknél mindig fiút akartam és többnyire lány lett, most meg úgy voltam vele, hogy az se baj, ha lány: csak legyen. A hirtelen valósággá vált újabb gyerek híre persze engem is meglepett, és megijesztett az, hogy mi lesz most a feleségemmel.

Anita nagyon elszomorodott, hol dühöngött, hol nem vett róla tudomást. Igazi negyvenegy-éves krízist jelentett neki ez a hatodik, 22-es csapdája, aminek nincs elfogadható megoldása. Az ima, a gyónás, a lelki gyakorlat csak ideig-óráig nyújt segítséget. Ez egy igazi szégyellni való terhesség. Titkolni kell, ameddig csak lehet a szülők, a barátok, a lakótársak előtt. Biztató volt ugyan, hogy az elképzelt félelmetes reakciók ellenére, mindenki meglepően pozitívan viszonyult hozzánk, sőt nagyon mély beszélgetések kerekedtek ki. Ám Anita elutasító álláspontja nem tudott megváltozni még a kilencedik hónap végére sem. Egyrészt nem akart tudomást venni az állapotáról most alig járt orvoshoz, még a kötelező vizsgálatokat is kihagyta, másrészt meg azzal foglalkozott, hogy kinőttük a már most is ágybérletként funkcionáló 82 m²-es lakásunkat és a hétszemélyes Zafirát. Kitalálta, hogy adjuk örökbe. Elment családlátogatásra olyanokhoz, akiknek van örökbefogadott gyermekük.

Május elsején éjszaka mentük be a szülészetre. Én énekeltem, hogy itt van május elseje, énekszó és tánc köszöntse Anita meg azon tanakodott, hogy kinek adhatná oda ezt a lányt (legalább fiú lenne).

A fogadott orvos konferencián volt, így hetvenezer a családi kasszában maradt. A szülésznő nagyon kedves, segítőkész volt, kérésünkre magunkra hagyott. A szülés maga bagatell volt, laza csuklógyakorlat semmi gáz (N2O), semmi sikítózás, mégis kiszámíthatatlanságában félelmetes, a haláltusához hasonlított. Anita a rózsafűzért mondatta velem, ahogy a régi filmekben a haladoklóknál, és le kellett fognom a lábát, hogy ne remegjen. Közben így szólt: Ezt sohasem bocsátom meg magának, amit velem tett.

Számomra ezután jött a meglepetés. Ő, aki mindig hangsúlyozta, hogy nem anyatigris, most mégis tanújelét adta, hogy anyából van. Hiszen, amikor a gyermek megszületett, lelkendezni kezdett, és szépnek nevezte, amit az előző öt esetében sohasem tett meg. Eddig az első félévben főleg a lányok orra és szemöldöke esett kemény kritika alá.

Én, látván a dolgok szerencsés rendeződését, mindjárt éreztem, hogy nálam az adogatás és gyorsan megkérdeztem, hogy kinek adjuk örökbe. Dacos csönd után a harmadik nyomatékos kérdésre azt válaszolta, hogy nem adjuk. Hát így nőtük ki a Zafirát.

Mi ebből az eszkatológiai tanulság? Az, hogy nincs félni valónk. Ahogy az újszülöttnek sem kell félnie, csak léteznie, hiszen a ráhagyatkozó gyermeki lét még a legmostohább elfuserált szülőket is meghatja, szertővé teszi, úgy nekünk sincs rettegni valónk. A mi Atyánk kezdettől fogva szeret, vár, ismer bennünket. Esetleges félelmeink abból adódnak, hogy mi nem ismerjük Őt, ezért tartunk a vele való találkozástól. Nincs tehát más dolgunk, mint hogy egyre jobban megismerjük Őt, és őszinte létezésbe kezdve várjuk a vele való találkozást. Ha ismernénk, már most is örülnénk, olyan örömmel, amit senki, semmi nem vehet el tőlünk, és nem kérdezősködnénk, vádaskodnánk fölöslegesen. A lány védőszentjei Szent Ágnes és Szűz Mária mindketten ezt élték elénk.

KIRÁLY IGNÁCZ

ADÁSTÖRVÉNY PAPÍRON ÉS ÉLETÜNKBEN...

(zsinatolásra kínált megfontolások, meglátások)

Bevezetés. A Bokorban mindenki azt csinál, amit jónak lát. Úgy élünk, ahogyan a legjobbnak gondoljuk. Összetartozásunkat az jelenti, hogy figyelünk egymás életére és véleményére. Amiben fájó összecsattanásokat tapasztalunk, azt kerüljük (politika). Amiben segítséget, támaszt remélünk, azt szorgalmazzuk. Amiben csak szellemi véleményezésben kell villogni, ott néha sziporkázunk. Minél inkább meg kell jelenítenem a mindennapjaimat, annál óvatosabb vagyok. Érzékeny területeimet kinevezhetem „intim szférának”, melyekhez nem kérek és nem engedek közeli hozzáférést. A Jézustól elvileg elfogadott adástörvény is lehet ilyen. Ilyen? Majd meglátjuk, hogy milyen. Bizony a mindennapokban vizsgázunk elveinket illetően.

1./ Szemléletváltóási javaslat.

Mondatott a régieknek: A jézusi hármasság eszmény a kicsiség, szegénység, üldözöttség. Ez azért kapott ilyen hangsúlyt, mert egy nagygyá lenni, hatalmaskodni és erőszakra épülően boldogulni akaró világ vett körül. Az is tény, hogy ha az ember szolgál, akkor nem uralkodik, hanem kicsi ebben a világban. Ha az ember igyekszik adni javaiból, akkor annyival anyagi tekintetben szegényebb lesz. Ha az ember ellenségszeretetre, békességre törekszik, akkor kiszolgáltató, üldözött lesz ebben a letaposó világban. Egy zsinatolási felvetésben indokolt azonban felvázolni egy másik, pozitív szemléletet. Ugyanarról beszélnek, de másként...

Axióma: Isten teremtette a világot. Javakkal bőségben elhalmozta. Bele teremtette az embert, javakkal bőségesen körülvéve. Nem azért teremtette a javakat, hogy azok bűnös kísértésként gyötörjenek bennünket. Azért teremtette, hogy boldogítsanak. Beleoltotta az emberbe a boldogság vágyát. Beleoltotta az önszeretetet vágyát és ösztönét. Nem véletlen, hogy Jézus is erre alapozza a felebarát szeretet parancsát: amit szeretnél, hogy veled tegyenek... Boldog az, aki ógörög felfogás szerint gondtalan és szenvedés nélküli. Boldog zsidó felfogás szerint, aki az előzőeken túl anyagi jóléttel is rendelkezik. Boldog keresztény felfogás szerint az, aki Isten Országá szellemi értékeinek is birtokosa. (Haag: Bibliai lexikon). Egyszerűen: boldog, aki mindent birtokol, ami élete működtetéséhez, kiteljesedéséhez szükséges. A minden az Isten. Az Istenben gazdagodás útja az adástörvény teljesítése. A teljességhez az is kell, hogy ez a birtoklás az elvesztés félelme nélkül legyen. „Boldogság a mindent birtoklás az elvesztés félelme nélkül” (Dombi Feri bácsi). Istent elveszíteni adásbeli hűtlenségekkel lehet.

Alapnak ez jó. Innentől van a nagy kettősség. Ugyanis kétféle úton lehet birtokolni a földi javakat. Az egyik a

világ, a gonosz, a Sátán útja. Elvenni másoktól. Átvétellel, erőszakkal. A másik út a Jézus Istenének útja. Odaadni, megosztani, közkinccsé tenni. No, nem úgy, mint a szocializmusban: „ami a tiéd, az enyém is, ami az enyém, ahhoz neked semmi közöd”. Ezek bokros közhelyek? Lehet, de azért beszéljük meg: mi ment meg bennünket a pozitív szemléletben is rejlő bűnre vezető alkalmaktól? Az Istenben gazdagodás hol kerül életveszélybe a vagyonban való gazdagodás taposó malmában? A világ fiai szerzéssel és vevéssel igyekeznek boldogulni. A világosság fiai szerzéssel és adással igyekeznek boldogulni. Számunkra talán a szerzésben van a bűnre vezető alkalom: bér és fizetés, vásárlás, hitel... „Csak ne érje szó a ház elejét”. „Az a bűn, ami kiderül”. „Szemesnek áll a világ, szemtelennek le is fekszik.” Bizony, minden adást sorvasztó erő mögött ott van az igény szint magas vágya. „Igényeink növekedését illetően határtalanul fejlődő állatfaj vagyunk” (Galgóczy Erzsébet). A Bokorhoz tartozókat az anyagi igénytelenség és a szellemi, spirituális igényesség jellemzi. Igaz ez?

Jézus Istene nem a szegénység pártján van. Jézus Istene a szegények pártján van. Aki szegény attól valakik, valamik elzárják az ő boldogságához szükséges javakat. Szerencsétlenségek és bűnök következménye a szegénység. A bűnökre ott a bűnbánat. Szerencsétlenségek kiküszöbölésére ott az egymásért élni akarás igyekezete. A szegénység nem automatikus belépő a mennyek Országába. Az adásra törekvő életvitel a belépő.

Hűségimánk: „...adtam-e időt, pénzt, szeretetet, eleget adtam-e, többet adtam-e, mint tegnap...?” A fenti pozitív szemlélet lehetővé teszi, hogy tudjunk örülni javainknak, melyeket megsokszorozhatunk adásainkkal, hogy tudjunk igyekezni minél több barátot szerezni, hogy száz házuk, száz testvérünk... százszoros javaink legyenek.

2./ A Mammon, mint Életveszély

Nagyon jézus-idegenül működik ez a világ. Éveket, évtizedeket áldozunk arra, amiből megélni szeretnénk. Szakmát tanulunk, foglalkozásokat váltunk a munkaerő piaci kényszerek hatására. Ritka az, mikor manapság valaki abból megy nyugdíjba, melyet tízen-, huszonevesként tanult. Közhely: amire a legtöbb időt, energiát áldozzuk, azt tartjuk a legfontosabbnak. Mi, öregek számtalanszor menekültünk ki ebből a zsákutcából azzal, hogy időelszámolást végeztünk. Mindenkor nagy kísértés, hogy a munkát, a szakmát hivatásnak nevezjük. Azért veszélyes ez, mert ezzel megideologizáljuk a látástól vakulásig végzett munkát: „ez a hivatásom!”. Amiből megélünk, az munka. Ami szerint élünk és él-tetünk, az hivatás. A munkát a munkáltató, a hivatást az Isten (lelkiismeret) határozza meg. A kettő közötti átfedési lehetőségek még nem jogosítanak fel arra, hogy Istent is belekeverjem a megélhetési tülekedésbe. Lám, milyen az ember: megélhetési munkaköri leírásai alap-

ján Istennek is munkaköri leírásokat fogalmaz meg imában, szakrális cselekményekben, hogy mit tegyen számunkra... A mi küldetésünk, hogy Jézus Istenének számunkra adott hivatásbeli leírásait minél inkább érvényesítsük a megélhetési területeken is. Igen itt az Isten és a Mammon harcáról van szó, bennünk, közöttünk. „Jézus világosan látta, hogy a Mammon az a Nagyhatalom, amely képes elhódítani Istentől a maga szolgálátára az embert.” (Merre menjek 113.o.)

A Mammon hihetetlen sikerrel működik, eszköztára igen kifinomult. Gondban van az ember. Enni, inni, ruházkodni, lakni mindenki egy vágyott szinten akar. A valós szinten nem hagyják nyugodni az embert az ő vágyai. Ha megházasodott, ha családja van, ezek a vágyak tovább színeződnek, tovább bővülnek új személyiségek szintjeivel. Egy elért szinten való megnyugvást sem hagyja a Mammon, mert ekkor meg belénk ojtja a bizonytalan holnap gondolatát. Hajts ma végkimerülésig, mert holnap lehet, hogy már nem lesz lehetőség a szintet tartásra sem. Jézus: „Senki nem szolgálhat két úrnak...” (Mt 6,24). Dehogynem szolgálhat, drága Jézus. Az emberiség hívó, keresztény tömegei ebben a lavírozásban élnek. Kecse is, káposzta is... Jézus is, önző gazdagodás is... Pontosítsuk figyelmeztetésedet: senki ne szolgáljon két úrnak.

Szeretteimnek akarom biztosítani a javakat. Jézus adományokból élő, nazír vándortanító volt. Mi többségünkben családos életet élünk. Szeretetbeli kötelességnek éljük meg, hogy gyerekeinknek foglalkozást, megélhetést (tanítást)kapjanak és ha lehet, otthont is teremtsünk nekik. Mintha a teremtett világ többi létezői életképességük jeleként nem maguk vackolnának, fészkelnének... Az ember így teszi kollektív önzéssé a szeretet belénk teremtett törvényét.

Értelmet azért kaptunk, hogy használjuk. Az adástörvény megélésében is értelmesen kell eljárunk. A baj ott kezdődik, hogy önzésemet meg tudom ideologizálni. „Ehhez jogom van. Erre már nem kötelezhet senki. Első az enyémeke érdeke...” Minden adásteljesítést sorvasztó magyarázkodás bűn. Minden adásteljesítést serkentő szellemi erőfeszítés erény. Jézusunk szerint.

Csábító szírenhangok vesznek körül. Reklám, mely arra akar rávenni, hogy megvegyem azt, amire nincs szükségem. Banki kölcsön csábítása arra akar rávenni, hogy inkább adósodjak el évtizedekre, mintsem bizonytalan ideig kényelmetlenül éljek szeretteimmel. Minek a lassú lépegetés, mikor egy bakugrással bele csücsülhetünk a kényelembe, magas színvonalba? Kényelem? No persze jobb a légkondis autóban, mint a krárogó buszos tömegben. Ennyi már járhat nekem is nem? Egy Bokorhoz tartozónak is, nem?

3./ Bokros lépegetéseink

a./ Jótékonykodásaink számosak, személyesek. Rendszeresek és alkalmiak. Szerzetesi és lelkeségi irányzatok kiemelten is végzik (Szeretet Misszionáriusai). Mi is végzünk ilyen adományokból végezhető újra elosztási

adakozást. Nagy idő, energia, pénz ráfordítást és nagy elviselni való kihívásokat jelentenek ezek a tevékenységek (aki nem hiszi, kérdezze meg Pálincásékat, soproni Robiékát, pécsi Melindáékat...).

Érték áramoltató gyakorlatunk természetesen működik családban és azon túlmutatóan is, pl. nagycsaládos egyesületekben (ruha, eszközök, bútor...). Ezek a tevékenységeink vetik el az adástörvényre épülő élet magvát bennünk, gyermekeinkben, barátainkban. A jézusi tanítás szőlősgazdája (Mt. 20,1-15) elgondolkodtat: nem alamizsnát szór a piacon téblábolóknak, hanem szőleijébe hívja őket munkára. Igazságosságon túllépő bért fizet a végén...

b./ A Bokor Hazai Rászoruló Alapítvány 1997-től kezeli határon belüli rászorulókra való odafigyelésünk adományait. Személyes kapcsolatokra épülve igyekszünk halászni tanítani és nem csupán halat adni. Tudjuk, hogy a hazai koldus gazdagabb, mint egy etiopiai átlagember. Azt is tudom, hogy én gazdagabb vagyok, mint egy tiszántúli átlagember. Mindannyian tudjuk, hogy mi szegényebbek vagyunk, mint pl. az Egyesült Arab Emírségek bennszülött átlagembere. Aki a szegényekhez viszonyít, fejlődőképes. Aki a gazdagokhoz viszonyít, öngazolásokra érez kísértést.

c./ Határon túli magyarok felé fordulást a magyar ellenes diktatúrák, az ottani kiszolgáltatott létharc erősítette bennünk. Csaba testvér támogatása, kárpátaljai rászoruló rendszeres segítése havi adakozásra indít sokunkat. Személyes és megbízható kapcsolatainkra építünk (ref. lelkész).

d./ A hetvenes években a katolikus missziók segítségével a harmadik világ, az emberiség legszegényebbjére való felfigyelésből leprásoknak fáslik, iskolásoknak tanszerek, pénzádományok indultak Afrikába és Dél-Amerikába. Ennek mintegy újjá éledési reménye Peru, Finta Lajossal.

e./ India 1977-től C. Prakash révén vált adományozásunk kiemelt célpontjává. Pénzádományaink évente több M forintot jelentettek. Leleményes és nem mindig legális adományozásunk oktatói, nevelői és megélhetési támogatást jelentettek. Ennek mai sorvadása tény. Elapródás, elszemélytelenedés, szűk szívűség? Mi lehet ennek oka? Prakash Bejrútból üzenne, hogy a migrációs közel keleti országokban lehet anyagilag segítenünk, akkor készen állnánk újra hősi adásokra?

Alapító atyánkra és reánk jellemzően a fenti sorrend fordítva alakult: első a harmadik világ éhezői és utána a rászorultsági többi szint. Az adástörvény fontossági sorrendje ez. A megvalósítás rendje szerint a személyesség is beleszól ebbe a sorrendiségbe. Amint Jézus idejében is volt rászoruló minden mennyiségben. Ezek közül valakik meggyógyultak, ettek, feltámadtak, megvigasztalódtak... a személyes kapcsolat és bizalom erejében. Az ősegyházban az „izzadjon meg az alamizsna kezetekben” (Didaché 1,6) a megfontoltságra figyelmeztet. A „ne tudja a bal kéz...” (Mt6,3) jézusi

gondolata pedig a könnyed, határtalan felé mutató adásra biztat. Értelmes nagy szívűséggel ... hogy „lásák jótetteinket és dicsőítsék mennyei Atyánkat!”

Kérdések:

- 1./ Adástörvény teljesítésünk evangelizálásunk hitelesítője (eszköze), vagy a Bokor célja?
- 2./ Milyen bokros diagnózist (bűneink, erényeink) látsz adásainkat illetően?
- 3./ Prófétai tette van-e indíttatásunk?

SÁRDY PÉTER

AKART-E JÉZUS EGYHÁZAT ÉS HA AKART, MILYET?

„Jézus az Isten országát várta - de az egyház jött el”. Ez a mondás egy száz évvel ezelőtt élt francia teológus (Loisy) tollából származik. Félreértések elkerülése végett: semmilyen hivatalos álláspontot nem képviselek, hanem csupán saját személyes véleményemről lesz itt szó, és ezért eltérhetnek a katolikus körökben eddig megszokott gondolatoktól. Mivel a mondottak alapos indoklására nem lesz időm, rámutatok még arra is, hogy gondolataim részletes kifejtése újabban magyar nyelven is megjelent az Elpidia Kiadónál Jézus kincse - emberek kezében címmel. A továbbiakban négy kérdésre szeretnék röviden kitérni.

1. Akart-e Jézus egyházat? - Erre a kérdésre nagyon egyszerű a válasz: Az „egyház” szó Jézus igehirdetésében nem fordul elő. Csak Máté evangéliuma adja kétszer Jézus szájába, de ez a két mondás kétségtelenül későbbi eredetű.

Ha az „egyház” szó olyan emberi közösséget jelez, melynek tagjait a közösen vallott hit köt össze, nyilvánvaló, hogy Jézus egyháza a zsidó hitközösség volt. Örömhírével csak saját népéhez fordult, s apostolait is kifejezetten a zsidókhoz küldte. (Vö. Mt 10,5 - „A pogányokra vívő utakra ne térjete rá... Forduljatok inkább Izrael házának elveszett juhaihoz.”) Természetes dolognak tartotta ugyan, hogy tanítványai közösséget alkotnak, de nem Izraelen kívül, és semmiképpen sem Izraellel szemben. Jézus tehát nem az egyházat tervezte, hanem az Isten országának beteljesülését várta.

De hát vajon mire gondolt, amikor az Isten országáról beszélt? Erre a kérdésre az evangéliumok nem adnak egyértelmű választ. Albert Schweitzer nyomán sokan mindmáig azt vélik, hogy Jézus a közeli jövőre ugyanazt a nagy apokaliptikus csodát várta és hirdette, amelyet - Lukács tanúsága szerint - zsidó környezete és tanítványai is vártak. Ha valóban ez lett volna tanításának lényege, akkor annyira tévedett volna, hogy szerintem nem lenne érdemes vele tovább foglalkozni. E kérdésnek kézenfekvő megoldása van, ha komolyan vesszük Jézus emberi mivoltát és az első keresztények helyzetét. Lényege az, hogy különbséget kell tennünk két mozzanat között.

Az egyik az, hogy Jézus megkeresztelése alkalmával kimondhatatlan módon megtapasztalta Isten közelségét, a másik, hogy utána erről a kinyilatkoztatásról beszélnie kellett. Az általa hirdetett „Isten országának” pontatlan leírása jól tükrözi azt a visszafogottságot, ami Jézust e téren jellemezte. Az Isten országáról szóló mondásainak tanulmányozása megerősíti ezt a feltevést. Jézus valójában önmagáról beszélt amikor azt mondta: „Aki nem úgy fogadja az Isten országát, mint egy gyerek, nem jut be oda.” (Mk 10,15). Elsősorban ő volt az, aki úgy fogadta a történeteket, mint egy gyerek! Ha Isten szeretetéről akart beszélni, amit saját lelkében és a körülötte történt csodás gyógyulásokban megtapasztalt, kézenfekvő volt, hogy az „Isten országa” kifejezést használta, mert ez foglalta össze népének vágyakozását. Jézus ezzel a szóval adta ugyan tovább tapasztalatának örömhírét, de eszében sem volt, hogy magáévá tegye környezetének minden apokaliptikus elképzelését.

Ezeket ismerte ugyan, de nem ragaszkodott hozzájuk, hanem gyermekként és meglepődve nézte, hogy mit művel Isten benne és környezetében, és igyekezett megérteni a történeteket. Ha tehát meg akarjuk érteni, mit tartott Isten uralmáról, akkor fontos ugyan arra figyelni, amit mondott - de talán még fontosabb arra is gondolni, amit nem mondott! Így feltűnik például, hogy Jézus az Isten országával kapcsolatban sem a Messiásról, sem Izrael központi szerepéről nem beszélt.

Jézus tanítványai őrá vetítették ki messiási várakozásukat: például „a jobbán és a balján akartak ülni” országában, „úgy vélték, Isten országa rögtön meg fog jelenni”, vagy „Dávid fiának” szólították, sőt a jeruzsálemi bevonuláskor ezzel a címmel Messiásnak kiáltották ki

őt (Mk 10,36; Mt 21,9; Lk 19,10; Mk 10,47 és másutt). Sok jel mutat arra, hogy ezek az emberek, amikor évtizedekkel később Jézussal kapcsolatos emlékeiket továbbadták, már nem tudtak különbséget tenni aközött, amit vártak és amit hallottak annakidején. Így saját elképzeléseiket is Jézus szájába adhatták!

Velük ellentétben Jézus nem ragaszkodott a népszerű elképzelésekhez, vagy legalábbis nem vetítette ki várakozását a jövőre, hanem csupán elfogulatlanul kereste az eseményekben az „Atya akaratát”. Ezen a módon csak fokozatosan vált világossá számára, hogy mit is jelent valóban „Isten országának közelsége”. Vizsgálatának azonban nem jutott végére, eredményét nem rögzítette le végérvényesen, azaz meglátásaiból nem készített hitvallási formulát. Már ezért sem lehetnek egyértelműek az Isten országáról mondott szavai. Neki elég volt a maga részéről mindent megtenni azért, hogy végre ledöljön a válaszfal, mely népét elválasztotta a szerető Istentől. Feltehetően ezért ment el Jeruzsálembe is életét kockáztatva, de nem tartott eszkatologikus prédikációkat arról, hogy mit várt. Ha ilyesmivel találkozzunk az evangéliumokban, azok nem az ő szavai.

Honnét tudom ezt? Miközben mindenki azt várta, hogy Isten uralma „majd eljön”, Jézus folytonosan azt állította, hogy „már eljött” (pl. Mt 11,2-6; Lk 16,16; Lk 11,20; Lk 10,23-24; Lk 4,18-21). Ezt csak úgy lehet értelmezni, hogy számára az Isten országa már jelen volt, és meg is nyilvánult azokban az emberekben, akik készek voltak azt elfogadni. Erre utalt azokkal a példákkal is, melyekben az Isten országa, mint elásott kincs vagy értékes gyöngy szerepel, amit valaki merész elhatározással meg tud szerezni (Mt 13, 44-46).

A 2. kérdésünk: Előkészítette-e Jézus az egyházat? - Várni nem várta. A tizenkét apostol beiktatásával Izrael tizenkét törzsére utalt, amelyek korábban már nem léteztek. Ez a jelképes cselekmény mutatja, hogy Jézus Istentől Izrael helyreállítását várta, de anélkül, hogy ennek beteljesedését mint biztos jövőt hirdette volna. Ez az, ami Jézusban egyedülálló! Képes volt arra, hogy Istentől szerzett tapasztalatát megkülönböztesse emberi elképzeléseitől és vágyaitól! Nem gondolta, hogy biztosan látja a jövőt, de nem is akarta azt megszervezni. Teljesen a mennyei Atyjára hagyta a kezdeményezést. Ezért nem aggódalmaskodott tanításának továbbadása miatt sem. Egyetlen gondja az volt, hogy minél többen elfogadják meghívását az Isten országába. A mennyei Atyát utánozva szeretetéből senkit sem akart kizárni, olyannyira, hogy magatartásában teljesen hiányoztak azok a világos határvonalak, amelyek egy intézménynél elengedhetetlenek.

Jézus kritikusan viszonyult a farizeusok törvényeskedéséhez és ritualizmusához. Kritikusan szemlélte Keresztelő János és mozgalma aszketizmusát is. Igen visszafogott volt az apokaliptikus elképzelésekkel szemben, jóllehet ezek alkották Isten országáról szóló üzenetének hátterét. Még tanítványainak messiási várakozásaihoz

is kritikusan viszonyult. (Csak egy-egy példa: Mk 8,15; Mt 11,11; Lk 17,20-21; Mk 8,29-30). De, úgy látszik, egyik esetben sem határolta el magát olyan radikálisan ezektől a vélekedésektől, hogy tanítványait teljesen meggyőzte volna. Nem valamiféle „tisztá tan” mellett szállt síkra, hanem csak azt hangsúlyozta: „legyetek tökéletesek mint mennyei Atyátok”, aki különbség nélkül mindenkit szeret!

Lehet-e ezután csodálkozni azon, hogy a Jézus által kritizált áramlatok behatoltak a tanítványok közösségébe, s ott nemsokára olyan természetesnek tekintették azokat, hogy a végén alig lehetett már megkülönböztetni őket Jézus tanításától? Ugyanakkor szerencsére megőrizték kritikus mondásait is, s így ma felfedezhetjük, miben állt Jézus saját üzenete, és mi az, ami eltér ettől, még ha azt az egyház magáévá is tette. Ilyen, Jézustól eltérő gondolat például a böjtölés (Mk 2,20), vagy a bűnösök „kiközösítése” („Ha az egyházra sem hallgat, legyen számodra olyan, mint a pogány vagy a vámos” [Mt 18,17] - Jézus ezzel ellentétben „vámosokkal és bűnösökkel evett” [Mk 2,16]!)

A 3. kérdés: Mennyiben vezethető vissza az egyház Jézus akaratára? - Ő nem akart ugyan Izraeltől független egyházat alapítani, de olyan kinyilatkoztatást kapott, amely nem csupán környezetének szólt. Ennek továbbadására apostolokat képezett ki, és ha ezeknek később sikerük volt, küldetésük szükségszerűen egy jól szervezett közösséghez vezetett, mely fokozatosan levált Izraeltől.

Az evangéliumok kritikus elemzése napvilágra hozta, milyen módon vették igénybe a tanítványok mesterük tekintélyét egyházuk megalapozásához. Tanítását nem csak saját helyzetükre alkalmazták, hanem tovább is fejlesztették, és a szükségesnek látszó új gondolatokat egyszerűen Jézus szájába adták. Meglepő szabadsággal kezelték a rájuk hagyományozott „örömhírt”, de ez a szabadságuk nem tudatosult bennük, hanem csupán arra hivatkoztak (ApCsel 1,2-8; 2,1-4), hogy a búcsúzó Jézus a szent Lélek vezetését ígérte nekik.

Egyházuk ugyan nem volt azonos a Jézus által hirdetett Isten országával, de köze volt hozzá, hiszen az volt a rendeltetése, hogy Jézus küldetését folytassa. Ennek érdekében szükségük volt vezetőkre, istentiszteleti rendre, karitatív szolgálatokra. Arra azonban nem gondoltak, hogy ezekkel az intézményekkel maguk hozták létre az egyházat, - és természetesen arra sem gondoltak, hogy mindezt csak szükséges emberi struktúrának nyilvánítsák és megkülönböztessék attól, ami Jézus számára lényeges volt.

Ezt a különbségtevést az egyház mind a mai napig nem pótolta, mivel sajnálatos módon az ún. „apostoli kort”, nem pedig Jézus elgondolásait emelte norma rangra. Az egyházi szervezet ilyen módon a történelem folyamán öncéllá válhatott, és háttérbe szoríthatta Jézus elsődleges célját. Ha gondoltak is arra, hogy Jézus hű volt

ugyan a zsidó hagyományhoz, de azt, amit „örömhírnék” nevezett, még ennél a hagyománynál is fontosabbnak tartotta, példája mégis hatás nélkül maradt az egyház életében. Csupán egy kisebbség hangsúlyozza évszázadok óta, hogy Ecclesia semper reformanda est, hogy az egyház folyton megújulásra szorul. Ennek a megújulásnak feltétele, hogy tudatosuljon bennünk, milyen nagy szabadsággal „kezelte” az egyház, kezdetől fogva, a Jézustól származó hagyományt. - De milyen irányban keressük az egyház megújulását?

A 4. kérdésünk: Milyen egyház felel meg Jézus akaratának? - Ő erre vonatkozóan nem osztott utasításokat, hanem csupán azt akarta, hogy továbbadják örömhírét. A Jézushoz való hűség ezért meghatározza ugyan az egyház célját, de nem határozza meg konkrét megjelenési formáját. Az egyház kialakítása emberek műve - pontosabban mondva az emberekben ható szent Lélek műve.

Ha megvizsgáljuk, hogyan hatott ez a szent Lélek a Jézus utáni időben, igazat kell adnunk Pál apostolnak, aki megállapította: „Ahol az Úr lelke, ott szabadság van” (2 Kor 3,17). Erre a Lélekre hivatkozott Pál még az addigi egyház vezetőivel szemben is, amikor szakított a zsidó hagyománnyal. A keresztények szabadságáért küzdve ő volt az egyház első és radikális megújítója. Aki a Szentírásban keresi, mennyi megújulást várhat el egyházától, ne felejtse szent Pálra gondolni, meg arra, hogy milyen szabadsággal kezelték az evangélisták Jézus szavait. Ha az ősegyház szent Pálnak meg az evangélistáknak szabadságát a szent Léleknek tulajdonította, ennek a ténynek korunk számára is van jelentősége!

Ha a mai egyház a szent Lélektől várja megújulását, számíthatnia kell arra, hogy a szabadság lelkével van dolga! Az Újszövetség egyes írásainak összehasonlítása is mutatja, hogy még a teológiai gondolkodás terén is nagyobb szabadsága lenne az egyháznak, mint azt ma gondoljuk. Ma általában a hagyományos gondolkodás szentségét hangsúlyozzák, de a hagyománynak nincs más jogosultsága, mint az egyház céljának szolgálata.

Ennek konkrét következménye: mihelyt valamely egyházi hagyomány nem képes elevenen továbbadni Jézus üzenetét, rögtön kérdésessé válik létjogosultsága, és arra van utalva, hogy Jézus forrásából merítve sürgősen megújítsák, hiszen régi tömlők nem felelnek meg Jézus örökké új borának! Aki a hagyomány változhatatlanságát hangsúlyozza, az még nem vette észre, hogy ez a hagyomány az évszázadok során folytonosan változott. A Jézus akarata szerinti egyház tehát nem saját hagyományának, jogrendszerének és dogmáinak szolgál, hanem mindezt alárendeli Jézus szívügyének, hogy minden ember el tudja fogadni Isten szeretetét.

VALÓ ZÉNÓ

SODRÁSBAN

- BULÁNYI GYÖRGY ARANYMISÉJÉRE -

Életed köntösét a sors bőven kiszabta,
bár, nekem úgy tűnik, most valahol szorít.
Kezedbe az Isten az Ő lámpását adta,
szemedben a lámpafénye mégis hunyorít.

Amióta ismerlek, ősz fejjel százszor,
elénekelted már a szeretet dalát,
s nem csüggedtél akkor sem, ha százszor
szólítottad megtérésre a templom négy falát.

Hát miféle métely sorvasztja lelkedet,
vagy a történelem vasa szántott túl mélyre,
mert nem látom derűs, virágos kedvedet,
tán őszöd fordult bele a könyörtelen télbe?

Más búja van a te vénülő szívednek,
nem terem gyümölcsöt az elvetett kalász!
Nincsen folytatása vértanú hitednek,
s így fogás nélkül maradt a jó öreg halász!

Hát tudd meg te halász, én is hal vagyok,
s ölelő hálódat büszkén viselem!
Bár nem vagyok akkora, mint azok a nagyok,
kikre hálóidat nap - mint - nap kiveted!

De hal vagyok, és nekem ez bőségesen elég,
mert úszásom szavaid sodrában rohan,
és szívárvány kíséri, amíg a tengerig elér,
ahol eggyé válik velem örök boldogan.

KOCSI GYÖRGY

JÉZUS ISTENI VONÁSAI A PÉLDABESZÉDEK ALAPJÁN

Előzetes megjegyzések Jézus példabeszédeinek értelmezésével kapcsolatban.

A régi ún. „kritika előtti” exegézis rendszerint nemcsak allegóriának értette a példabeszédeket, hanem azt is kijelentette, hogy a hasonlat kulcsfigurái magát Jézust személyesítik meg. Jézust egyenlővé tették az irgalmas szamaritánussal, az elveszett juh után menő pásztorral, a magvetővel, a tíz szűzről szóló példabeszéd vőlegényével. Az egyházatyák Jézust látták a földbe rejtett kincsben, a drágagyöngyben. Ő az, aki kiválogatja a hálóból a halakat (Mt 13,49 szerint viszont ezek inkább az angyalok lennének). Ezek a gondolatok néha még a mai exegézisben is előkerülnek, mégha egyre ritkábban is. A többség azonban azon a véleményen van (egy kicsit egyoldalúan), hogy nem helyes Jézust a kulcsfigurával azonosítani. Azt találóan azért mégis kénytelenek megengedni, hogy a hasonlatok metaforái megvilágítanak valamit Jézus személyiségéből.

Véleményünk szerint E. Schillebeeckx találóan írja: „a példabeszédek, hasonlatok Jézus önértelmezésének a kifejezései is, ezért fölvetnek némely krisztológiai kérdést, sőt magát Jézus személyét is implikálják.”(1) követezőkben az implicit krisztológia mellett fölhozott érveket C. L. Blomberg (2) nyomán ismertetjük:

a) Föltűnő az a merészség, amellyel Jézus a látszólag botrányos cselekedeteit igazolja, mert ő Isten hasonló cselekvésére utal. Legtöbbször a Lk 15. fejezetének példáit szokták fölhozni, de megemlíti még a következő helyeket is: Lk 7,41–43; 7,31–35 a párhuzamos Mt 12,1–9-cel.

b) Maguk a hasonlatok is szakadást idéznek elő Jézus hallgatói között. Azaz Jézus nemcsak merész, hanem még azt az igényt is támasztja, amikor ő Isten cselekvéséről beszél, hogy Isten jelenlegi királyi uralmának ő az egyedüli hordozója. Ő az, akivel beköszönt Isten uralma – éppen a szavai és tettei révén.

c) Harmadszor Jézus példabeszédei az ő rendkívüli igényéről árulkodnak. Jézus ugyanis nemcsak igazolja, hogy neki joga van asztalközösséget vállalni a rituálisan tisztátalanokkal, hanem azt is elárulja, hogy őt nem érdekli a mózesi törvény tisztasági előírása (Mt 7,1–23 különösen is 7,19b). De ki helyezheti Istentől kívül hatályon kívülre az Isten törvényét? Ilyen igényrel lép föl Jézus, amikor a bűnös nőnek megbocsát, vagy amikor a vámost nyilvánítja igaznak a farizeus helyett (Lk 18,9–14).

Még hasonlóan nyilatkoznak – a krisztológiai érvelés mellett foglalva állást – R.G. Gruenler, J.B. Cobb és N. Perrin.(3) Vannak tehát szép számmal olyan tanulmányok, amelyek azt bizonyítják, hogy Jézus igényt támaszt implicite a példabeszédekben is arra, hogy ő Isten.

E tekintetben jelentős Ph. B. Payne(4) tanulmánya. Érveit azzal támasztja alá, hogy a példabeszédekben gyakran használt képek az Ószövetségben rendszerint Istenre vonatkoznak. Ezek a képek pedig a következők: magvető, aratás ura, szikla, pásztor, vőlegény, megbocsátó atya, szőlőbirtokos, úr, király. Ez sok esetben jelentheti ugyan azt, hogy Jézus Isten képviselőjeként cselekszik, de ezek a metaforák túlmutatnak Isten korábbi prófétáin és követein. A próféták ezeket a hasonlatokat olyan gyakorisággal és szívóssággal, mint Jézus, nem merték magukra alkalmazni. Azt pedig főleg nem merték állítani, hogy ők azt teszik, amit Isten tesz. J. Dupont(5) rövid tanulmányában 15 olyan hasonlatot sorol föl, amelyek isteni magatartásra (irgalom, ítélet, türelem stb.) utalnak. [A felületes olvasónak persze ezek csak emberi tulajdonságoknak tűnhetnek, de valljuk, hogy nincs igazi humanizmus Isten kegyelme nélkül. A történelem ezt fényesen igazolja.] Egyébként már a Márk előtti hagyományban is léteztek – a legkorábbi fázisában – a hasonlatok krisztológiai értelmezései.(6)

A krisztológiai értelmezés tagadása nagyrészt azzal függött össze, hogy a példabeszédeknek csak egy értelmezési lehetőséget engedtek meg. Már a 70-es évek derekára kifulladt ez a megközelítési mód, amely bizonyítani akarta, hogy Jézus példabeszédei egypólusúak. Magyarán csak egyetlen igazságot akarnak közölni illetve megvilágítani. Adolf Jülicher óta beszélnek a példabeszédek mondanivalójának a redukciójáról. Régebben ugyanis sok mindent kiolvastak egy példabeszédből. Maga Jülicher tudatosan éppen ezzel a tendenciával szállt szembe. Elemzésének konklúziója az volt, hogy a példabeszédeknek csak egy csúcuk (Gipfel) van, azaz csak egy igazságot akarnak közölni. J. Sider szerint Jülicher legkárosabb öröksége az volt, hogy az allegorizálást tévesnek tartotta(7). A Jülicher-féle tendenciának a záróköve J. Jeremias egyébként nagyszerű műve: Die Gleichnisse Jesu. Jeremias magáévá tette Jülicher megközelítési módját, a történeti, az eredeti szituáció kibontását azonban jobban hangsúlyozta. Jeremias is csak elvétve enged meg kettős csúcst, azaz hogy két-féle dolgot is közölhet egy példabeszéd vagy hasonlat. A legtöbbször akkor, amikor nyilvánvaló, hogy apriorisztikus megközelítése tarthatatlan. A tékozló fiúról szóló példabeszédnél ő is kénytelen legalább kettős mondanivalóval számolni. A fentebb vázolt kutatási irány közös jellemzője, hogy a példabeszédek csak Isten országáról szólnak, de magáról Jézus személyéről semmit sem árulnak el. E nézet egyoldalúsága lassan kiderült. Az újabb, sokrétű irodalomkritikai megközelítések éppen az ellenkező irányba mutatnak, vagyis a legtöbb irodalmi mű nyitott a sokrétű értelmezés felé.

Ma sokkal nyugodtabb lelkiismerettel mondhatjuk, mint korábban, hogy a példabeszédek nemcsak Isten országáról akarnak valamit kijelenteni, hanem Jézusról is

sok mindent megtudhatunk belőlük. A példabeszédek/hasonlatok nem választhatók el Jézus személyétől⁸. Jelen dolgozatunkban még azt is kijelentjük, hogy nemcsak annyit árulnak el, hogy Jézus kitűnő megfigyelője volt az emberi életnek, hanem hogy isteni vonásai is visszatükröződnek példabeszédeiben. E megközelítésünkkel természetesen nem akarjuk kizárni a fentebbi szerzők helyes meglátásait, és azt sem akarjuk kétségbe vonni, hogy a példabeszédek kijelentenek sok mindent az Isten országáról.

Csak az Atyáról beszélt-e Jézus?

Természetesen igaz, hogy Jézus sok esetben beszél az Atyáról, az ő fölfoghatatlan jóságáról, nemegyszer persze szigoráról is. Sokak szerint viszont csak az Atyáról beszél, önmagáról nem. Ez esetben azonban föl kell tennünk a kérdést: Honnét veszi ezeket Jézus? Milyen jogon merészel kijelentéseket tenni az Atyáról, az Istenről vagy akár az Isten országáról is? Miért nem idézi Jahvét, miként a próféták teszik? Ezt mondja Jahve: „. . .” E hiány viszont arról árulkodik, hogy ő elsősorban nem prófétának tekintette magát (kivételesen Lk 13,33: ahol arról van szó, hogy próféta nem veszt el Jeruzsálemén kívül). A próféták megtalálhatók Jézus életében, de csak úgy, mint előkészítők, mint előrejelzők: „Ez pedig azért történt, hogy beteljesedjék, amit az Úr a próféta szavával mondott.” (Mt 1,22; 2,5.17.) Összefoglalólag egyetérthetünk O. Knoch megállapításaival: „Jézus a végső kinyilatkoztató, a fölhatalmazott igehirdető és Isten országának elhozója. A hasonlatoknak és példabeszédeknek messiási és krisztológiai karaktere éppen abban alapozódik meg, hogy Jézus jövetelével és működésével az üdvösség végérvényes ideje köszöntött be Izrael számára.”⁽⁹⁾

A bűnöket megbocsátó Jézus

Jézusnak isteni vonásait és istenségét sok szentírási hellyel alátámaszthatjuk. Idetartoznak Szent Pál levelei, amelyek már a meglévő hagyományból is táplálkoznak, tehát már Szent Pál előtt is léteztek, ő csak beépítette ezeket a liturgiában használt szövegeket leveleibe. Gondoljunk csak a Filippi levél gyönyörű Krisztus-himnuszára, amelyik egyszerre tanítja Jézus istenségét és préegzisztenciáját (Fil 2,6–11). Ide sorolhatjuk János evangéliumának „Én vagyok . . .” kijelentéseit, amelyek – Kl. Berger új, 1997-ben megjelent, János-evangéliummal foglalkozó könyve⁽⁸⁾ szerint – az evangéliumok Jézusról szóló kijelentéseinek nem a késői, hanem éppen a legkorábbi fázisait tükrözik.

Az isteni vonásokat még olyan apró, de fontos jelenségeken is megfigyelhetjük mint pl.: „Nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem a bűnösöket.” (Mk 2,17) „Az Emberfia nem azért jött, hogy kiszolgáltassa magát (az emberekkel), hanem hogy ő szolgáljon, és életét váltsággá adja mindenkiért.” (Mk 10,45)

Ezeket a kifejezéseket főleg L. Schenke vizsgálta meg behatóan. Véleménye szerint a „jöttem, jött” kifejezés óhatatlanul fölveti a honnét kérdését. Ezek a szavak egy-két kivételtől eltekintve Jézus földöntúli egzisztenciájára utalnak: a földi életet megelőző előtörténetére, préegzisztenciájára.⁽¹⁰⁾

Most azonban mégsem ezeket a kijelentéseket szeretnénk fölhasználni, hanem olyan tényen keresztül mutatjuk be Jézus isteni vonását, amely a legnagyobb vitákat kavarta körülötte. Ez pedig Jézus bűnbocsátó gyakorlata volt. Ez természetesen implikálja Jézus teljhatalmát is.

A szinoptikusoknál megtalálható az a tény, hogy Jézus bűnöket bocsát meg. Tudjuk, hogy emiatt milyen heves támadások érik. Az ördögűzések is gyakran bűnbocsátást jelentenek, mert a sátántól való megkötözöttség lényegében a bűnt jelenti. A tanítványok fölfogása szerint pedig a betegség egyenesen a bűn következménye (Jn 9,2).

Feltűnő, hogy Jézus a maga nevében bocsátja meg a bűnöket. Jézus irgalmas a bűnösökkel szemben. Nemcsak az Atya irgalmáról van tehát szó, hanem arról is, hogy ez az irgalom Jézusban manifesztálódik.

Röviden megemlítenek egy-két evangéliumi jelenetet, amelyek tanúsítják azt, hogy Jézus a maga nevében bocsát meg. Eklatáns példa János evangéliumából a házasságtörő asszony esete (Jn 8,1–11), amely stílusában inkább a szinoptikus evangéliumokra emlékeztet. Idetartozik Péter tagadása, később Jézus kérdése: „Jobban szeretsze-e engem?”, valamint a „Legeltesd juhaimat” megbízás. (Jn 21,15–17) Jézus szerint mindig meg kell bocsátanunk, ha testvérünk vét ellenünk (Mt 18,21–22). Érdekes, hogy ezt is Péternek mondja, akire rábízta az oldás és kötés hatalmát (Mt 16,19). És kifejezetten neki szánja a szívtelen szolgáról szóló példabeszédet is (Mt 18,23–35), amelyben képszerűen elmondja, hogy meg kell bocsátanunk egymásnak, mert különben úgy járunk, mint az említett szolga.

Márknál a paralitikusnak mondja: „Fiam, bűneid bocsánatot nyertek.” (Mk 2,5) Nem is marad el a reakció, mert az írástudók ezt isteni jognak tartják, és így gondolják: „Hogy beszélhet ez így? Káromkodik. Ki más bocsáthatja meg a bűnt, mint az Isten?” (Mk 2,7) Ez az utóbbi tehát abba az irányba mutat, hogy a bűnbocsátást Jézus isteni vonásának tarthatjuk. Most viszont szeretnénk Jézus legszebb példabeszédén keresztül is bemutatni az ő bűnbocsátó „gyakorlatát”.

A tékozló fiúról szóló példabeszéd mint Jézus feltétel nélküli megbocsátásának példája

A német nyelvű exegézis a példabeszédekkel kapcsolatban több megkülönböztető kifejezést is ismer. Kettő azonban különösen is fontos: a Gleichnis (hasonlat) és a Parabel (példabeszéd). A kettő között lényeges különbségeket dolgoztak ki. Mi, magyarok, válogatás nélkül használjuk, és elsősorban a példabeszéd kifejezést alkalmazzuk mindkettőre. A hasonlat e felfogás szerint

olyan példát jelent, amely a valóságban ugyanúgy megy végbe, mint az Isten országában. A magvetőről szóló hasonlat tehát pontosan tükrözi a mezőgazdasági folyamatot. A mag elvetése úgy történt akkoriban, ahogyan Jézus elbeszéli. Az Isten igéje is úgy hoz termést vagy marad terméketlen, ahogyan a mag a földben. Az elbeszélés egyes lépései az Isten országa „terjedésének” lépéseivel teljesen megegyeznek. Ezért is lehetséges minden egyes momentum, lépés beazonosítása, ami a hasonlat magyarázatakor meg is történik: A mag az Isten igéje; stb. A parabolánál, példabeszédnél azonban mindig van valami váratlan esemény, valami meghökkentő, extravagáns, ami a tapasztalat szerint úgy egyáltalán nem szokott előfordulni. Ez az egyszeri, meglepő fordulat avatja a hasonlatot példabeszéddé. Persze több ilyen momentum is szerepelhet egy példabeszédben, és emiatt nevezhetjük példabeszédnek. Ilyen a királyi menyegzőről (Lk 14,15–24) és a gyilkos szőlőművesekről szóló példabeszéd (Lk 20,9–19), de idetartozik a tékozló fiúról szóló is (Lk 15,11–32).

Megjegyezzük, hogy nemcsak Jézus példabeszédeiben van váratlan meghökkentő esemény, hanem nagyon sok ilyennel találkozhatunk az ő életében is. Véleményünk szerint az, hogy Jézus bűnöket bocsát meg a saját nevében, a hallgatók, az ellenfelek és a tanítványok szemében egyaránt szokatlan, váratlan volt. Jézus példabeszédei, hasonlatai tehát életének és cselekvésének a paradigmái (szemléltető ábrái). Különböző is igaz, hogy „a szív bőségéből szól a száj”. De most nézzük a tékozló fiúról szóló példabeszédet!

A példabeszéd Lukács evangéliumának 15. fejezetében található. Együtt szerepel az elveszett drachmáról és az elveszett bárányról szóló hasonlatokkal. Mindegyiknél összekötő kapocs az „elvesz és megkerül” ige, valamint a vele járó túlradó öröm. Jézus egzisztenciájának fontos eleme, hogy az elveszettet előkerítse, megmentse. Így találjuk Lk 9,56-ban (a Vulgata szerint): „Az Emberfia nem azért jött, hogy elveszítse az emberek lelkét, hanem hogy megmentse.” Azt gondoljuk, hogy az utóbbi mondatnak szemléletes bemutatása a tékozló fiúról szóló példabeszéd, még akkor is, ha itt nincs arról említés, hogy az apa utána ment volna tékozló fiának, de mivel a megelőző két hasonlattal, az elveszett juh és az elveszett drachma hasonlatával, olyan szoros kapcsolatban áll, hogy a keresés szinte itt is áthangzik. Véleményünk szerint világosan árulkodik Jézus lelkületéről, hogy ő utána megy az embereknek, de a bűnösök is tudnak hozzá, és számtalanszor fölkeresik.

A példabeszédet általában két részre osztják föl: a 15,11–24 és a 25–32 versekre. Ilyenkor rendszerint a két fiú kerül a példabeszéd középpontjába, de a két szakaszt mégis az apa kapcsolja egybe. Azaz inkább a három főszereplő szerint szerencsés a példabeszédet föl-
osztani:

1) 11–20a versek (A fiatalabbik fiú elutazása és visszatérése)

2) 20b–24 versek (Az apa fogadja visszatért fiát)

3) 25–32 versek (Az idősebbik fiú reakciója)

1) Az elveszett fiútól megtanulhatjuk, hogy mindig van lehetőségünk a megtérésre. Bűneinket megvallhatjuk, és bűnbánatunkban Istenhez fordulhatunk.

2) Ahogyan az apa elveszett fiának a kiengesztelődés túlcorduló mértékét kínálja, habár ő ezt nem érdemelte meg, Isten (és ezért Jézus is) ugyanígy nagyvonalúan fölkinálja minden embernek bűnei bocsánatát, és ők ezt elfogadhatják, bár erre a megbocsátásra igazában érdemtelenek.

3) Az idősebb fiút éppen abban nem követhetjük, amit tett. Ő ugyanis nem akarta, hogy öccsét apja visszahe-lyezze „jogaiba”. Ehelyett neki is örülnie kellett volna. Nekünk is örülnünk kell tehát, és nem bosszankodnunk, ha Isten kinyilvánítja kegyelmét és szeretetét azok felé, akik ezt a legkevésbé sem érdemlik meg.

Végül is egyik fiú sem állítható maradéktalanul példának, hanem csak egyedül az apa magatartása. Isten örül az ember bánatának, de a hűségének is. A példabeszédnek meghívás jellege van, mert szándékosan nyitva hagyja, hogy az idősebbik fiú bement-e a lakomára vagy sem.

A példabeszédnek tehát, ahogyan 3 főszereplője van, úgy 3 csúcspontja is. Egyik figura sem áll meg önmagában, csak a többiekkel együtt. Azaz egyfajta egymásrautaltság is megfigyelhető. Paradox módon azt mondhatjuk, hogy bűn nélkül nincs bűnbocsánat. Ezt a nagyszombati liturgiánk felix culpának nevezi. Az apának, hogy megbocsátását ki tudja mutatni, szüksége van tékozló fiára. Mivel mindkét fiúban magunkra ismerhetünk, így a példabeszéd fölkinálja az allegorikus értelmezést(11), és egyáltalán nem véletlen, hogy erre már az egyházatyák is rájöttek.

J. Jeremias a példabeszédekkel kapcsolatban hangsúlyozza, hogy azok mennyire életközeliak, természetese-
sek, és mennyire megfelelnek a palesztinai viszonyoknak. Jelen példabeszédünket illetően korábban egyértelműen kizárták azt, hogy egy zsidó fiú még az apa életében kikérhette volna az örökséget. Ma ezt már többnyire természetesnek tartják – mondván, hogy az 500 000 palesztinai zsidóhoz képest 4 000 000 zsidó élt már akkoriban is külföldön. A kivándorlás pedig csak úgy volt lehetséges, ha a kivándorlók már életükben megkapták az örökségből rájuk eső részt. Ennek azonban nem feltétlenül kellett így történnie, mert elképzelhető, hogy valaki – mint manapság is – minden pénz nélkül szerencsét próbál. Általában ez szokott előfordulni gyakrabban. Ha el is fogadjuk Jeremias feltételezését, még akkor sem valószínű, hogy az apa olyan könnyen és gyorsan beleegyezett volna az örökség kiadásába. Ha ez ilyen könnyen – minden ellenvetés nélkül – megtörtént volna, akkor nem érhető az, hogy az apa már várja a fiát, hogy „messziről meglátta”. A példabeszéd duktusa inkább azt a nézetet támogatja, hogy a fiú ezzel a gesztusával is megsértette apját. K. Bailey még tovább

megy, amikor kijelenti, hogy a fiú kívánsága egyenlő azzal, hogy az apja bárcsak halna meg. (12) Az apa választásként viszont, hogy odaadja az örökséget, Bailey úgy értelmezi, mint a türelem és a szeretet majdnem fölfoghatatlan kifejezését. Biztosan szokatlan, hogy az apa a fia elébe ment és üdvözölte, de semmiképpen sem tette volna magát azzal nevetségessé, hogy elébe futott volna (20.v.). Aligha szakította volna félbe a bűnvallomását, míg a bánatát végsőkéig ki nem mutatta volna. Az apa inkább anyai vonásokkal rendelkezik. A luxus jellegű lakoma szintén nagyon egyedi. A kép tehát nem egy szokványos családi életet tükröz.

Az exegézisben már a kezdetektől fogva, tehát az egyházatyák korától kezdve, rájöttek arra, hogy itt két népről, a zsidókról és a pogányokról van szó. Természetesen többfajta magyarázat is létezett. (13) Jézus és az Atya (mert sokak szerint a címe helyesen ez lenne: „Példabeszéd a fölfoghatatlan jóságú Atyáról” – így pl. O. Knoch) mindkét fiút szereti. (14) Azt gondoljuk, hogy ez megfelel az evangélium univerzalizmusának és Isten szeretetének.

A példabeszéd kapcsolata Jézus életével és gyakorlataival

Ezt az univerzalizmust és szeretetet viszont Jézus nyilatkoztatja ki – éppen ezzel a példabeszédével, de egész működésével is. Itt is a megbocsátásról van szó. És arról, hogy ez mennyire nem könnyű. Ezt láthatjuk az idősebbik fiú magatartásán, aki, azt hiszem, mindnyájunk „ősi, eredeti” lelkületét tükrözi. Az apa bűnmegebocsátó gesztusa a fivér szemében ugyanúgy felháborító, mint Jézus bűnt megebocsátó hatalma a környezete szemében. Gondoljunk csak arra a megrökönyödésre, amellyel fogadják Jézus megebocsátó szavait a paralizált esetben. Szent Márknál, Szent Lukácsnál (Lk 5,17–26) és Szent Máténál (Mt 9,1–8) is olvashatjuk: „Hitüket látva Jézus így szólt a bénához: »Fiam, bűneid bocsánatot nyertek.« Néhány írástudó ült ott. Ezek ilyen gondolatokat forgattak magukban: »Hogy beszélhet ez így? Káromkodik. Ki más bocsáthatja meg a bűnt, mint Isten?«” (Mk 2,5–12) Ezzel a kijelentéssel: „Tudjátok meg, hogy az Emberfiának van hatalma a földön a bűnök megebocsátására!” (Mk 2,10) – konveniens az Emberfia teljhatalmának az igénye, mert ebből a hatalomból származik a bűnök megebocsátása is. Mind az igény, mind a bűnök megebocsátása isteni mivolta és igényre vall. Márk evangélista a passióban hoz egy ilyen jelenetet. A szenvedéstörténetben a bénánál található motívumok szintén megtalálhatók. Magyarázatot is kapunk arra, hogy ki is ez az Emberfia. Kaifás főpapa megkérdezi Jézustól: „Te vagy-e a Messiás, az áldott (Isten)?” Fia? Jézus így válaszolt: „Én vagyok. Látni fogjátok, hogy az Emberfia ott ül a Mindenható hatalmának jobbján, és eljön az ég felhőin.” A főpapa erre megszagatta ruháját, s felkiáltott: „Mi szükségünk van még tanúkra? Hallottátok,

hogy káromkodott!” (Mk 14,61–64 és Mt 26,63–65.) A két jelenet tehát sok megegyező motívumot mutat.

Jézus dánieli, nem pedig ezekieli értelemben (15) vallja magát Emberfiának, tehát nemcsak egy embernek, hanem a Messiásnak. Itt Isten Fiának, mert a Mindenható jobbján ül, azaz vele egyenlő, egyenrangú. Ebbe az irányba mutat egyértelműen az „Én vagyok” kijelentés is, mert az égő csipkebokor jelenete óta (Ex 3,6) isteni megnyilatkozásnak számít. Ez az Istennel való egyenlőség Jézus hatalmának a végső oka és magyarázata. És ebből a hatalomból fakad az ő bűnbocsátó hatalma is. A béna megyógyításakor az ellenfelek szemében a bűnbocsátás Jézus isteni hatalmáról tanúskodik (Lk 5,21). Ezt az evangélista tanúsága szerint működése kezdetétől fogva gyakorolja.

Sajátossága ennek a bűnbocsátásnak az, hogy Jézus a saját nevében végzi. Ez pedig hallatlanul új és fölháborító volt hallgatói számára. Talán Márk éppen azért hozza ezt a jelenetet Jézus működése elején, mert az elítélésében a legdöntőbb szerepet játszotta. Másrészt a bűnbocsátás annyira fontos Jézus életében, hogy Máté evangélista szerint Jézus nevének is ez az értelme. Mt 1,20k-ben olvassuk: „József, Dávid fia, ne félj magadhoz venni feleségedet Máriát, hiszen a benne fogant élet a Szentlélektől van. Fiút szül, akit Jézusnak nevezel, mert ő szabadítja meg népét bűneitől.” Itt még annyira általános ez a kijelentés, hogy átsiklunk rajta. Nem vesszük észre. Még nincs megtöltve Jézus életével. Itt még csak jövendölés.

A bűnbocsátó gyakorlat hiányzik a prófétáknál, ők nem képesek bűnöket megebocsátani. Sőt magukat tisztátalan ajkú embereknek tekintették, akik rászorultak Isten megtisztító tevékenységére (vö. Iz 6,5–7). Keresztelő Szent János sem a saját nevében bocsátja meg a bűnököt, hanem Isten nevében. Ezért is ritualizált az ő bűnbocsátó gyakorlata, miként a miénk is, mert a bűnbánat szentségét Isten és nem a saját nevében szolgáltatja ki a pap. De János is azt mondja: „Íme, az Isten Bíránya, aki elveszi a világ bűneit.” Érthető ezért, hogy Jézus többre tartja magát az Ószövetség nagyjainál (Mt 12,38–42). Ő nagyobb Jónásnál és Salomonnál is, de még Ábrahámnál is hatalmasabb (Jn 8,58), és ugyanígy a Keresztelőnél is (Mt 11,11).

Tudomásunk szerint az Ószövetségben sehol sincs összekapcsolva a gyógyító csoda a bűnbocsátás szavaival. Ez Jézus sajátja. Az sem elhibázott értelmezés, ha az elveszettet és a megkerültet úgy értjük, mint a bűn és a bűnbánat értelmezését. Azért sem elhibázott, mert mind a bírány, mind a drachma, miként a fiú is előzőleg, együtt volt a többi „igazzal”. Természetesen ez a drachmánál annyira nem világít be, mint az elveszett, elcsatangolt (Mt 18,12) bírány és az „elveszett” tékozló fiú esetében. Most azonban megszakítják a közösséget a pásztorral és az atyai házzal. Mindegyik visszatérését megelőzi a pásztor, az atya előzékeny jósága és szere-

tete. A pásztor utána megy, az atya pedig elébe fut a kisebbik fiúnak. Ezt az egybetartást és együttörzést jól kifejezi Jézus egy másik képpel, a kotlóstyúkéval. „Jeruzsálem, Jeruzsálem, te megölöd a prófétákat, és megkövezed azokat, akiket hozzád küldenek. Hányszor akartam összegyűjteni gyermekeidet, ahogyan a kotlóstyúk szárnya alá gyűjti a csibéit, de te nem akartad.” (Mt 23,37–39 és Lk 13,34–35). Azt gondolom, hogy ezek a példák nemcsak az Atya(16) jóságát, hanem Jézusét is tanúsítják. Aligha képzelhető el ezek a képek Jézus gyakorlata nélkül. Aligha mondhatta volna el Jézus a saját megbocsátási gyakorlata nélkül a tékozló fiúról szóló példabeszédet, amit „evangélium”-nak szoktak nevezni az „evangéliumban” (J. Schmid). Miért is nevezik így? Azért, mert egy meghatóan szép példabeszéd? Az evangélium Jézus személyéről szól. Igaz, hogy a példabeszédbeli atyáról gyorsan asszociálunk a Mennyei Atyára.(17) De kérdezem: Jézus megbocsátásai nem ilyen szeretetteljesek és meghatóak voltak? Vajon mit érnének ezek a példabeszédek Jézus tényleges cselekedetei nélkül? És vajon nem úgy viszonyultak-e hozzá a körülállók: az írástudók és farizeusok, mint az idősebbik fiú, aki nem akar bemenni a „lakodalmas házba”, és együtt örülni? Nem úgy viselkedtek-e vele szemben, mint azok a gyerekek, akik a piacon veszekszenek: „Furulyáztunk nektek, de nem táncoltatok, siratót énekeltünk, de nem zokogtatók.” (Lk 7,32 és Mt 11,17) Nem ezt teszik-e állandóan Jézus ellenfelei, akik nem akarnak vele együtt örülni?

Véleményünk szerint a példabeszéd lényege és kulcsa az, hogy az apa megbocsát bűnbánó fiának. Enélkül a példabeszéd nem lenne evangélium. A többi ennek a kibontása. A lakoma, a hízlalt borjú levágása nem külön téma, hanem ennek az egy lényegesnek a bemutatása. Azt mondhatnánk, hogy a lényeg köré emelt színpal. Nemcsak az apa gesztusai: csók, ruha, gyűrű, saru lényegesek, hanem a bűn megvallása is. Ez megtörténik a hazamenetellel és szóban is a bűn megvallásával. Ezt a lényeges momentumot az apa ki is fejt az idősebb testvérnek: „mert ez az öcséd halott volt, de életre kelt, elveszett, de megkerült.”(18) Véleményem szerint itt a kai görög kötőszót de-vel kell fordítani, nem pedig „és”-sel, hiszen ellentétet, nem pedig mellérendelő kapcsolatot fejez ki. A „halott volt” kifejezést viszont csakis a bűnre, a bűnös életre vonatkoztathatjuk. Ezt részletezi is az idősebbik fiú: „aki vagyondat rossz nőkre pazarolta.” (Lk 15,30) Az öröm nemcsak a hazatérésnek, a viszontlátásnak, hanem egy megtért ember hazatérésének szól.

Aki megbocsátja a bűnt, az ne tudna beszélni annak felszabadító hatásáról? Ne érezné maga is a megbocsátás örömét? Nyilván, hogy Jézus megbocsátó gyakorlatából pattant ki ez a példabeszéd. Azt gondolom, hogy a példabeszéd merő rabbinikus talajon mozog, ha csak Jahve megbocsátó irgalmáról szólna. Hogy Jézus saját

gyakorlatáról van szó, világos a példabeszéd bevezetőjéből: „A vámosok és bűnösök mind jöttek, hogy hallgassák. A farizeusok és az írástudók méltatlankodtak miatta. »Ez szóba áll a bűnösökkel, sőt eszik is velük« – mondták. Erre mondott nekik egy példabeszédet: . . .” (Lk 15,1–3) Az egy példabeszédből azután három lesz. Két hasonlat: az elveszett juh és az elveszett drachma hasonlata. Majd az egész fokozásaként következik harmadik tagként a tékozló fiúról szóló példabeszéd. A példabeszédhez szervesen hozzátartozik a lakoma is, hiszen ezzel lehet csattanós választ adni a „sőt eszik is velük” kifogásra. Jézus erre a kifogásra másutt az orvos képével válaszol: „Nem az egészségeseknek kell az orvos, hanem a betegeknek. Nem az igazakat jöttem hívni, hanem a bűnösöket.” (Mk 2,16–17) Itt is, Lévi meghívásakor, a bűnösökkel vállalt asztalközösség a probléma. Az új tehát a tékozló fiúról szóló példabeszédben az, hogy Jézus megbocsátó, irgalmas jóságát szemlélteti. Amikor ezt a magatartását kifogásolják, akkor annak igazolására mondja el. Itt most nem egy közmondással válaszol: „Nem az egészségeseknek kell az orvos, hanem a betegeknek”, hanem egy gyönyörű példabeszéddel, a példabeszédek gyöngyszemével, a „legkeresztényibb = legkrisztusibb” példabeszéddel. Jézusnak az a hivatása, hogy a bűnöket megbocsássa. Ezért kapja a Jézus nevet. Így nem csoda, hogy az ő egész működése, hogy a bűnök megbocsátásával, a bűntől való megszabadítással van kapcsolatban. Jézusnak ezt a gyakorlatát főhábordással kísérték. Már e megbízatásában benne rejlik a kereszt. E gyakorlata pedig nagyban hozzájárult ahhoz, hogy keresztre jutatták, mert ellenfelei szemében ez isteni jog vindikálásának számított. Jézus példabeszédein is átsüt az ő isteni vonása. Különösen is ezen, mert a megbocsátás isteni vonás. Ezt a vonását lépten-nyomon gyakorolta. Ezzel a vonásával búcsúzik a kereszten: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, hogy mit cselekszenek.” (Lk 23,34) Erre magunktól nem vagyunk képesek, mert csak egymás farkasai vagyunk. Homo homini lupus est. Szent István diakónusnak, a protomártírnak az élete is a megbocsátásban kulminál (ApCsel 7,60). Nem véletlen ezért, hogy a tanítványok feladata szintén a bűnök megbocsátása lesz: „Nevében megtérést és bűnbocsánatot kell hirdetni minden népnek Jeruzsálemtől kezdve” (Lk 24,47): vagyis az idősebb és a kisebbik fiúnak is. A tékozló fiúról szóló példabeszéd tehát nyitott. Folytatódnia kell Jézus gyakorlata szerint az idők végéig.

1 E. Schillebeeckx, *Jesus, Freiburg i. Br.* 1975.3 151. o.

2 C. L. Blomberg, *Die Gleichnisse Jesu, Wuppertal, 1998.* (angol kiad.: *Interpreting the Parables*) 286kk. o.

3 C. L. Blomberg, *id. mű,* 289. o. 73. megjegyzés.

4 Ph. B. Payne, „Jesus’ Implicit Claim to Deity in His Parables”, *Trinity Journal* 2 (198) 3–23. o.

5 J. Dupont, *Pourquoi des paraboles? Párizs, 1977.* 35–40. o. Idézve: C.L. Blomberg, *Die Gleichnisse,* 290. o. 76. megjegyzés.

6 H. Frankemölle, *Hat Jesus sich selbst verkündet? Christologische Implikationen in den vormarkinischen Parabeln in: Bibel und Leben* 13, (1972) 184–207. o.

7 J. Sider, „Nurturing Our Nurse: Literary Schools and Biblical Exegesis”, in: *Christianity and Literature* 32 (1982) 17–18. o.

8 Kl. Berger, *Materialien zu Form- und Überlieferungsgeschichte neutestamentlicher Gleichnisse*, in: *NT* (1973) 37. o.: „Jézus hasonlatainak egyedülvalósága nem a formájukban, nem is a tartalmukban van, hanem abban a funkcióban, amit Jézus igehirdetésében és a hagyomány kontextusában betöltenek.” Véleményünk szerint az a tény, hogy a példabeszédek Jézus személyéhez kapcsolódnak, legalább annyira fontos, és legalább olyan lényeges, mint azok tartalma.

9 O. Knoch, *Wer Ohren hat, der höre. Die Botschaft der Gleichnisse Jesu, Werkbuch zur Bibel*, Stuttgart, 1983.

10 L. Schenke, *Markusevangelium, UTB 405*, Stuttgart, 1988. 86kk. o. Ld. még A. Weiser, *Theologie des Neuen Testaments II. Die Theologie der Evangelien*, Stuttgart, Berlin, Köln, 1993. 54. o.

11 A. Jülicher, J. Jeremias, G. Eichholz példabeszéd-magyarzataikban kétségbe vonják az allegorikus magyarázat jogsultságát. Viszont van bőséges ellenvélemény is: H. Weder, H.–J. Kaluck, C.L. Blomberg stb.

12 K. Bailey, *Poet and Peasant*, 161. o. Idézve: C. L. Blomberg, *Die Gleichnisse*, 149–150. o. 18. megjegyzés.

13 Yves Tissot, „*Patristic Allegories of the Lukan Parable of Two Sons*”, *Exegesis*, kiadja: Bovon/Rouiller, 366. o. Tissot kutatásai szerint négyféle értelmezés volt használatos az első századokban. 1.) A gnosztikus megközelítés szerint az idősebb fiú az angyalokat jelenti, a kisebb pedig az emberiséget. 2.) Az etikai megközelítés szerint az idősebb fiú e világ igazait jelenti, a kisebb pedig a bűnöseit. 3.) Az etikai értelmezés szerint az idősebbik fiú a zsidókat jelenti, a kisebbik viszont a pogányokat. 4.) A bűnbánatra indító variáns szerint az egyik fiú a keresztény rigoristákat, a másik ellenben a törvényhez kevésbé hűeket jelentené.

14 R. Bultmann, *Geschichte der synoptischen Tradition*, Göttingen, 1958. 212. o.: „az elveszett fiakról szóló parabolá”-nak jelöli. O. Knochhoz hasonlóan nevezik el a példabeszédet H. Thielicke, *Das Bilderbuch Gottes, Reden über die Gleichnisse Jesu*, Gütersloh, 1959. 11–40. o. E. Schweizer, *Das Evangelium nach Lukas*, Göttingen, 1993. 165k. o. I. H. Marshall, *The Gospel of Luke*, Exeter, 1978. 604. o.

15 Ezekielnél az „emberfia” kifejezés elsősorban magát a prófétát jelöli, és csak embert jelent. (Ez 2,1.3.8; 3,1.3.4 stb.)

16 Az apa J. Jeremias szerint nem Istent jelenti, hanem csak egy földi apát, de azért mégis áttetszik, hogy szeretetében Isten képmása. (*Die Gleichnisse Jesu*, 128. o.)

17 Az asszociáció ellen szól, hogy a szövegben ez áll: „Vétem az ég ellen és teellened.” (18. és 20. v.). Az „ég” Istenre vonatkozik, őt jelenti, a „te” pedig az apát.

18 „A helyes értelmezésnek ezért a refrénszerű befejezésből kell kiindulnia: »mert ez az én fiam halott volt, de újra életre kelt.«” – Így J. Ernst, *Das Evangelium nach Lukas*, Leipzig, 1983. 309. o.

BARCZA BARNA

PERLEKEDÉS...

Csak a költőknek szabad megmutatni önmagukat, mindenki másnál ez lelki exhibicionizmusnak minősül? Az Istent kereső ember csak szép, jámbor és szent dolgokat mondhat? Inkább retusáljon, absztraháljon, csak ne legyen szubjektíven magamutogató? De mikor a valóság annyira egyedi! Annyira, hogy absztrahálni is csak az egyedből kiindulva lehet...

Azt mondják, nem illik letisztázatlan, forrongó gondolatokat mások elé tárni. Az irodalom felállítja a jó ízlés sorompóit, melyet átlépni szóban és írásban nem szabad. Így most bocsánatot kell kérnem az Olvasótól. Azért csak tőle, mert Istenről úgyis tudom, hogy megbocsát.

Uram, midőn a világot megteremtetted, nem gondoltál arra, hogy épp ezek a teremtmények fognak beárnyékolni, elrejtetni Téged?

Nem oda torkollik az ember minden gyakorlati Istenproblémája, hogy a teremtmények odaállnak Isten és ő közé, és elrejtik az Istent? Gyakorlatban nem azért hitetlenek az emberek, mert annyi minden van, ami leköti kíváncsi figyelmüket és annyira megrészegeznek a látzatoktól, hogy már nem is gondolnak arra, hogy a dolgok mögé kémleljenek?

Sőt a dolgoknak ez a felkínálkozása, ez az önmaguk kellezése, betolakodása tudatunkba, nem a benső ima legnagyobb akadályja?

Talán Newman írja valahol, hogy a kárhozottak itt a földön a teremtmények "vigasza" folytán felejteti tudják nagy ürességüket, Isten nélküli életüket. De a kárhozat számukra az lesz, ha megszűnnek létezni ezek a "figyelemelterelő" dolgok, és ott állnak "vis-à-vis du rien", szemben a semmivel, és csak sejtik, hogy mi az a Minden, amit elveszítettek. Istent nem kaphatják meg, mert sohasem keresték, de amit kerestek, az megszűnt létezni számukra. Így kíméletlen kendőzetlenséggel kénytelenek arra gondolni, hogy elvesztették az egyetlen Létezőt a látszat-létezők miatt.

De Uram, ezeket a "látszat-létezőket" - melyek létüket csak Tőled kapták,

ezeket Te teremtetted. Bocsáss meg, de csapdának szántad ezeket? Kíváncsúságukat oly közel raktad hozzánk, Te pedig oly ügyesen búj sz el ezek spanyolfala mögött. Miért? Miért nem szabad Téged a magad szépségében látnunk?

Miért mondod, hogy megszűnne választási szabadságunk, ha egyszer szemtől-szembe látnánk Téged? Hát baj az, ha a szabadságot csak a jóra használjuk?..

A benső imának is akadályai ezek. Alig kezdek tudatosan Rád gondolni, alig próbálkozom a bizalmas kettes meghittségével, máris ezernyi dolog tolakszik közénk. Miért játszod ki magad ellen a teremtményeket? És miért teszed ki ilyen mértéktelen erőpróbának gyengesé-

gemet? Hiszen a benső ima nemcsak a mennyei boldogság előlege, hanem hazatalálni akarásunk bizonyítéka is. Ha a varázsos elrendezett anyag vonzása ellenére is Téged kereslek, miért nehezítéd meg ennyire a Rád találást? Ha "anyagcsapdáid" nem tudtak egyértelműen a maguk számára megragadni, akkor miért nem segítesz? Miért nézed az anyag függőnye mögé rejtőzve csapdáidban vergődésemet? Nem elég bizonyítéka szeretetemenek, hogy vergődöm? Mi többet várhatsz még tőlem, akit szintén anyagba ágyazottnak teremtettél? Nem veszed észre, hogy századik egyensúlyvesztésem után százegecszer is Feléd nyújtózkodom? Ha legalább ilyenkor megmutatnád arcodat és megelégednél szabadságosdit-játékkal! Hisz annyit már láthatsz szabadság-küzdelmeimből, hogy sohasem akarok megmaradni az anyag ölelő karjai között, de ahhoz keveset adtál, hogy valaha is kiláboljak ezen ölelő karokból. A feszültség bennem, a szétszakítottság is, miattad van, Uram. Miért nem elég ez Neked? Hiszen még csak nem is panaszkodom a szétszakítottság miatt! Érted és miattad, még szétszakítottnak lenni is jó! De, de... olyan megalázó, hogy még az anyaggal egy szinten sem mutatod meg magad. Miért kell magad az anyag alá, az anyag mögé aláznod, kicsinyítened?...

Úgy gondolom, ahhoz, hogy bejussak mennyei országba, ahhoz az anyag csábítását legyőzve kell keresnem Téged. Tehát az anyag vonzási energiáit meghaladó vágy kell, hogy kinőjön bennem irányodban. De - bocsáss meg, Uram, Te az ellenfélnek drukolsz! Pontosabban: nekem drukolsz, miközben az ellenséget erősítéd. Mindent megteszel, hogy az, ami odaáll ketőnk közé, az fogható, látható, hallható és bűvöletes legyen. Ráadásul bennem is csak ennek az "elnyelő zónának" érzékelésére építettél ki erős antennákat... Miért ez a bújódi, Uram? És ha már derogál Neked, hogy a teremtett anyaggal versenyezz plaszticitásban, legalább az ima csendjében hengerítenéd el előlem az anyag függőnyét! De Te vagy a megmondhatója, mily ritkán teszed ezt - és akkor sem erőfeszítéseim gyümölcseként. Tudom, hűtlenségem semmire sem jogosít fel. De most nem jogról van szó! Most Rólad van szó, a Szeretetről! Ha szeretsz, akkor ki kell, hogy lépjél a magad emelte bástyák mögül és harcolnod kell értem, hogy ne legyek hűtlen! Ha Te előbb szerettél, mint én, akkor a viszont szeretetemet is segítened kell! És ha nyomorúságom mélységéből kiáltok, akkor Neked nincs jogod bújócskát játszani! Elő kell lépned, Uram, meg kell mutatnod lenyűgöző szépségedet, latba kell vetned szabadságom megnyeréséért mindazt, amivel rendelkezel. Tűrhetetlen, hogy az otromba teremtmény hangosabb legyen Nálad, hogy jobban rá legyek hangolva, jobban hozzáigazítva, mint Hozzád!

Jól tudom, hogy a közeli Föld nagyobbak látszik, mint a távoli Nap, akármilyen óriási legyen is az utóbbi. De Te, Uram, nem vagy távol. Vagy

mégis? Ráadásul mit tegyenek azok a testvéreim, akik az Uránusz éjszakai oldalán élnek és sohasem látják a Napot? Ma ezek vannak döntő többségben. Csak az anyagot látják, Téged nem. Ezeknek még azt a kis antennát sem szerelted be, amit nekünk, keresőknek, legalább beszereltél? Így most nem tudom, ők a bűnösök vagy Te, a Mindenható bizonyultál elégtelenül hatékonynak? Mondjam azt: gyengének?

Uram, ne írdd fel bűnül ezt a perlekedést, de egyszer ki kell veszekednem magam. Nem azért, hogy bántsalak. Azért, mert jobban akarok szeretni. Buta emberi agyammal másként rendezném be a világot, mint Te. Ez a perlekedés butaságom megmutatása Neked, de talán kézfogás is néhány testvérrel, akik ugyancsak szeretnének jobban érteni és jobban szeretni. Kézfogás a testvérrel, aki szenved, hogy saját teremtményeiddel takarod el magad.

A veszekedők mindig csak a saját hangjukat hallják. A veszekedés két dühös ember monológja.

A perlekedőhöz úgy illik, hogy csak a saját hangját hallassa. Majd csendesebb perceimben, amikor lefogod szemeim az anyag elől, próbálom meghallani válaszodat. És hogy miért vagyok most indulatos? Mert ugyebár a veszekedéshez ez is kell. Általában a veszekedő elégedetlen a másikkal. Én beismerem: elégedetlen vagyok önmagammal. De első szóra kényelmesebb Rád hárítani a felelősséget, és azt mondani: elégedetlen vagyok Veled.

Ha képes leszek meghallani válaszodat, abból már azt is tudni fogom, miben vagyok elégtelen Neked, mert amiatt vagyok elégedetlen önmagammal.

1973

HABOS LÁSZLÓ TÉKOZLÓ FIÚ

meggondolatlanul
ifjúi hévvel
teli tarisznyával
önteltséggel
vak reménnyel

úttalan utakon
úttalan utakról

meggyötörten
felismeréssel
kopogtatva
üres tarisznyába
süllyesztett reménnyel

DRYP

DECEMBERBEN ÍRT KERTI NAPLÓ JANUÁRRA, AMINEK FEBRU- ÁRRA JUTOTT HELY...

Már két gyertyát is meggyújtottunk az adventi koszorún, amikor ezeket a sorokat írom, tehát még két vasárnap és a fenyőfát is feldíszítjük. Egyébként pedig már mindenütt feldíszítették a városban körülöttünk, ezzel is siettetve az ajándékvásárlókat, hogy mihamarabb költség el pénzüket a kereskedelmi haszonra leső nagy távongó gyomorba kötött pénztáraknál, amit majd a GDP varázsszámának emelkedésével honorál a közvéleményt formáló sajtó. Ezért is gondoltam, hogy hagyjuk a tolongást másra – keressünk valami jó roppanós hidegre rímelő, havas, pálinkás témát azok között is egy hagyományörzöt – a téli falusi örömök közül. A disznóvágást. Ószövetségi emlékekre ugyan nem fogunk bukanni

e té-
má-
ban –
bizo-
nyára
ala-
po-
sabb
kuta-
ko-
dás
után
azért

akadna ilyen is a bárányhúsok között – és a bevándorló muszlim testvéreink sem sok ilyes adattal gyarapítanak a sertéshús fogyasztási hagyományokat. Tehát nézzünk bele egy falusi disznóölő visszapillantóba.

Manapság mindent igyekeztünk iparosítani magunk körül kezdve a konyhától a konyhakerten át az állattartásig, mégis valamiért a hagyományos disznóölés ebben a gépesített technokrata - technológiára hangolt - világunkban is meg tudta őrizni paraszti szakrális rituáléit. Ma is élő hagyományként találkozhatunk faluhelyen a disznóölés régi fogásaival, legfeljebb gázpalack biztosítja a pörzsöléshez szükséges lángot, de a városiak kívánságára olykor a szalmás pörzsöléssel is találkozhatunk. Bennünk él még a falusi hagyományok iránti vágy, még ha ezt csupán a falusi turizmus keretei közt élhetjük meg. Ilyeneket olvashatunk a disznóölésről a Néprajzi Lexikonban; „Parasztháztartásban a disznót megöli és felszedi (bontja) a gazda. Ehhez böllért a nagygazdák presztízsből, mások csak egészséges férfi családtag hiányában hívtak. Disznóölésnél férfimunka

még a perzselés, a tartós töltelékek elkészítése, a hús és szalonna sózása. Női munka a béltisztítás, a hurka és gömböc készítés, az abálás vagy más szóval a kövesztés, a zsírsütés, valamint a munka végeztével sorra kerülő disznótor ételsorának elkészítése, a szomszédoknak-rokonoknak küldendő kóstoló összeállítása.” Itt álljunk meg egy szóra, érdemes végiggondolni ökológus szemmel is - ugyanis eddig többnyire csak élömunkát azaz, emberi erőt, energia igényt fogyasztotta ez a tevékenység a hűtést ellátta a tél és a kóstoló sem valamiféle promóciót szolgált. Ha egy falu jól be tudta osztani a vágási sorrendet, akkor mindenkinek friss hús került az asztalára a téli időszakban, nem kellett hozzá sem fagyasztó sem hűtőszekrény és nem tett meg hosszabb utat sem egy falu főutcájánál, azt is gyalogszerrel, vagy szánkón. Ha ránézünk erre a disznóölést ábrázoló festményre az is kiderül, hogy nincs veszendőbe menő hulladék, legfeljebb a házörzök és macskák fognak szebb napokra emlékezni, de még a tyúkoknak is akad takarítani való

és mi
sem
vásá-
rolhat-
juk
vissza
virsliként a
darált
börkét
vala-
melyik
üzlet-
lánc
hűtő-
pultjá-
ról.

Ráadásul a húsoknak is megvolt a maga sorsa, helye is, merthogy: „sokféle egy meghatározott színhúsdarab – pecsenye – a kanász, kondás disznóölési járandósága volt, kanászpecsenye, pásztorpecsenye néven. A disznótoros házat estefelé gyakran látogatják meg alakoskodók és más adománygyűjtők.” – olvasható Ecsedi István: „A debreceni és tiszántúli magyar ember táplálkozása” című 1935-ben kiadott könyvében. Az ilyen alakoskodók nemcsak a markukat tartották, de versikéket is mondtak, mint pl:

Eljöttünk mi kántálni, kántálni,
Nem kell minket bántani, bántani.
Mink is fogtuk a farkát,
Nekünk is egy darabkát

A Néprajzi Lexikon néhány „a disznóöléshez a paraszti életben betöltött fontos szerepénél fogva hiedelem jellegű előírást és tilalmat is megemlít, amelyek a hit szerint elsősorban a sikeres ölést biztosították. Ezek közül

általánosan elterjedtek voltak a disznóölés tilalmas napjaira vonatkozóak: nem volt szabad újholdkor ölni, mert férges lenne a hús; helyenként változóan tilos volt a disznóölés kedden, pénteken, vasárnap, mert pl. megromlana a hús; valamint néhány magára a disznóölésre vonatkozó tilalmat, mint pl. közben nem szabad a disznót sajnálni, mert nehezen döglük meg; a disznó felhasításakor kacagni kell, hogy vastag legyen a szalonna; a szóást szótlanul kell végezni, nehogy férges legyen a hús; néhol a hurkát is szótlanul főzték, nehogy kifakadjon, továbbá bizonyos, az asszonyokra vonatkozó tilalmak, mint pl. terhes asszony ne lépjen disznóperzselésbe, mert szőrös lesz a gyereke; ne egyék a velőből, mert a gyerek taknyos lesz; asszony ne egye az orrát, mert törni fogja az edényeket. Szórványosan felbukkanó, helyi jelentőségű adatokat is nagy számban ismerünk pl. azt tartották, hogy ha öléskor a Göncölszekér és Kaszáscsillag közel van egymáshoz, több zsír lesz; ölés előtt a disznót meg kellett kergetni, hogy porhanyós húsa legyen. A levágott disznó bizonyos részeit felhasználták gyógyító, ill. mágikus eljárásokra; így elsősorban a Tamás-napon vágott disznóból eltett tamáshajat gyógyszerként.” No de kinek jutna eszébe ilyes előírásokhoz ragaszkodni, amikor a csábító csinos csomagolás között válogatva vásárolhatja meg a hűtőpultból a félig- vagy egészen konyhakész sertéshúsokat. Mára már a biodinamikus kertészkedők sem Holdtöltekor ráolvasással hizlalják a jószágot s a kertet is precíziós elektronikával vezérelt digitális technikával műveltetik. Hogy miként jutottunk el az innováció e már-már a tudományos fantasztikus regényeket idéző technikai magaslataira? A kényelemszeretetre – fogalmazhatnánk úgy is, hogy a munka örömeinek elporladása, azaz, hogy már nem szeretünk dolgozni életszemléletre számító haszonszerző törekvések útján. A Mammon, a Pénzisten szeretetére számítva s nevelve. Napjaink egyik példáján megvilágítva: történt ugyanis, hogy a gazdaságban ahol dolgoztam, a háztáji területek kukoricái rendre kevesebb termést hoztak a közösen termeltek-nél, pedig többnyire a jobb termőhelyi adottságú helyeken mérték ki őket. Csakhogy ezeket a háztájiban dolgozó gazdák kézzel kapálták s kézzel is törték le a kukoricát. Egy idő után felmerült a szóbeszédben, hogy ennek a különbségnek bizonyára olcsóbb, ezért rosszabb minőségű vetőmag lehet az oka, amit a háztájiba vetettek. Jóllehet mindenki tudta, hogy csak egy termelési rendszertől, hatósági tanúsítvánnyal vásárolt vetőmag került a szövetkezetbe. Amikor megszámláltuk együtt az egy hektárra jutó tőszámot, bizony kiderült, hogy az a 30 000-et sehol sem érte el, míg a közösen ennek közel dupláját számláltuk. Az akkori idők átlag tőszáma 50-60 ezer növény volt hektáronként és ezt a vetés után gyomirtottuk. Ezután már csak a kombájn járta a területet. A kapa pedig többször is helyet keresett magának a kukoricásban, bármennyire körültekintően is használták. Ezért az elvetett magból csak majdnem

fele növényről törték le a csöveket. 60 ezres tőszámnál ugyanis lehetetlenség volt két-háromszori szorgalmas kapálás mellett valamennyi növényt megőrizni. Miután szembenéztünk a valósággal, közös belegyezéssel a háztáji kukoricára is kiterjesztettük a hasonló technológiát, művelési sorrendet. Eredmény; a gyomirtó szer s kijuttatási költségek térítése ellenére sem kívánt többet kapálni senki sem, pedig spórolós asszonycsapat ápolta a növényeket. Győzött hát az innováció, a vegyszeres növényvédelem tudásalapú kényelme. A GMO-k korában pedig már nemhogy gyom- de még gyomirtószerhatóanyag ismeretre sincs szüksége a termelőnek. Legyőzte hát a gazdák tudásvágyát is a befektetők nyereségvágya.

DR. OLAFSSON KÁROLY PLACID OSB (PLACID ATYA)

A TÚLÉLÉS SZABÁLYAI A GULÁGON

A Jóisten olyan változatos életet engedett nekem, abból tudok egy-két dolgot mondani, azt hiszem, jól fognak szórakozni. Azzal kezdeném, hogy egy picit bemutatkozom: 69 esztendeje pannonhalmi bencés vagyok. Sőt, 77 esztendeje, mert budapesti bencés diák voltam. 86 éves vagyok, a harmadik legöregebb bencés. Ezt csinálom, amíg a Jóisten tűr.

1933-ban érettségiztem, aztán Pannonhalmára jelentkeztem. Nem szerzetes akartam lenni, hanem bencés tanár. Annyira megszerettem a saját tanárait, mert mi annak idején szerettük ám a tanárainkat. Nekem a tanáraink voltak az ideáljaim. Azok a tanárok személyiségek, azok egyéniségek voltak, és én olyan akartam lenni, mint ők. Akkor megtudtam Pannonhalmán, hogy ehhez szerzetesség is kell. Akkor nekünk hét év alatt kellett a teológiai abszolútoriumot megszerezni. Én a doktorátust is megszereztem, és megtudtam, hogy a Jóistennek az akarata, ha azt teszem, amit a főapátom kíván tőlem. Hát akkor azt csináltam.

Bevallom, hogy én pesti gyerek voltam, soha falun nem éltem, aztán mindjárt elküldött falusi káplánnak. Hát én mondtam, hogy én ahhoz nem értek, azt mondta nem baj, majd megtanulom. Hát abban az időben ez így volt. Úgyhogy egy évig voltam káplán, aztán egy évig táborig lelkész, ott még le is fokoztak, mert már akkor kezdtem a rendetlenkedést. Utána tanárkodtam, és 1946-ban a magyar rendőrhatalóság letartóztatott. Akkor nekem az volt a problémám, hogy nem a főapát tartóztatott le, mert ha a főapát tartóztat le, akkor az az Úristennek az akarata. De engem nem a főapát tartóztatott le, hanem a

Péter Gáborék tartóztattak le. Hát akkor mi a Jóistennek az akarata?

Én is ott kezdtem a mostani Terror Házban a börtönéveimet, meg is néztem azt a cellát, ahol voltam. Megtaláltam, de hamisítás van benne, mert van benne egy rongyos szalmazsák. Amikor én ott voltam, akkor nem volt ott rongyos szalmazsák. A földön kellett feküdni, sőt, éjjel kihallgatások voltak, nappal meg nem szabadott nekünk pihenni. Három lépés oda, három vissza. Akkor tanultam meg azt, hogy meg kell becsülni a szentolvasót. Ha egész éjszaka kihallgatják az embert, akkor olyan fennkölt elmékedésekre nem képes nappal. Imádkoztam szépen a rózsafüzért és az engem életben tartott. Az volt a kérésem, hogy „édes jó Istenkém, mondd meg, hogy most mi az akarated.” A szüleim se börtöntölteléknek neveltek, Pannonhalma sem arra nevelt, na most mi az akarata a Jóistennek. Hát nem sietett a Jóisten. Aztán később értettem meg, hogy a Jóistennek örökkévalósága van, csak mi vagyunk ilyen „percemberkék”, hogy Ady szavával éljek. Mi vagyunk azok, akik szeretnénk tudni, hogy mi a Jóisten akarata. Nem sietett vele. Az Andrássy utat végigjártam, aztán a Markó utcába kerültem, aztán nem tudtak velem mit csinálni. Úgy döntöttek, hogy átpasszolnak a szovjetekhez. A szovjeteknek ebben olyan rutinjuk volt, hogy rögtön megajándékoztak tíz esztendővel. A Megszálló Szovjet Hadsereg Budapesti Hadbíróháza ---akkor még ez volt a neve – tíz esztendővel megajándékozott. A Jóisten kegyelmével tíz esztendő után visszajöttem, de ad-digra Fölszabadító Szovjet Hadsereg lett belőlük. Hogy mikor volt ez a változás, azt nem tudom, mert én akkor külhonban voltam.

Szóval megkaptam a tíz esztendőt, és még mindig nem tudtam, hogy mit akar a Jóisten velem. És ez olyan ke-serves volt. Aztán a Jóisten azt mondta, hogy ezzel az emberrel nem lehet mit csinálni, hát vállalta, hogy ki-oktat engem. A szovjet börtönben hatan voltunk egy cellában. Ott mindenféle náció volt: voltak ott angolok, amerikaiak, vietnámiakkal is találkoztam, szamojédekkel találkoztam. Ott a világ proletárjai egyesültek. Engem kitüntettek. Miért? Reverendában tartóztattak le, nekünk bencéseknek nem volt más ruhánk a háború előtt, meg a háború alatt. Egyedül voltam reverendában az egész börtönben, hát kilógtam. Ez olyan pikáns volt a szovjeteknek. Reggeli után kihívtak munkára. A reggelit azt úgy képzeljük el, hogy mondjuk száraz bablevest betoltak hat kanállal, akkor azt megettük. Aztán engem kihívtak folyosót mosni, meg WC-t pucolni. Ez ki-tüntetés volt. Nem azt mondom, hogy kellemes volt, de nem kellett a cellában lenni egész nap. Mozoghattam. A szovjet ember végtelenül elitéli a nyugati embert, hogy a toalettben oda ül, ahová más is. Ők nem ülnek, hanem ráállnak és vagy beletalálnak, vagy nem. Ha nem, akkor én takarítottam. Nekem ez jó volt, de a katona, akinek

mindig utánam kellett jönnie, amikor mentem vízért, borzasztóan unta magát. Elkezdett fütyörészni és énekelni. Bevallom őszintén, akkor én ezt nem gondoltam így, de most már nyugodtan mondom, hogy a Szentlélek Úristen bökött oldalba, hogy ha ennek a jó embernek lehet énekelni, akkor én is megpróbálhatom. Előszőr dúdoltam, aztán énekeltem, persze magyar nótákat, hogy hadd tudják a cellákban, hogy egy magyar ember csiszálja itt a padlót. Hát hadd szórakozzanak! Nem történt semmi. Másik nap másik katona, az is unta magát, az is énekel. Megint oldalba bökött a Szentlélek, és akkor rájöttem, hogy ez a jó ember nem tud magyarul, tehát nekem nem kell a magyar nóta szövegét énekelnem. Én azt is elénekelhetem, hogy egy bencés tanár takarítja itt a folyosót, hát hadd szórakozzanak a cellában az emberek. Akkor sem értettem a dolgot. Nem történt semmi, de pár nap múlva megint oldalba bökött a Szentlélek, és akkor, amikor a folyosónak azon a részén, ahol hat cella volt – azok voltak a halál-kamrák, ahol akkoriban 32 ember várta a kivégzését –, ott azt énekeltem el, hogy aki a szentgyónását el akarja végezni, bánja meg a bűneit, én innen megadom a föloldozást. Ilyen körülmények között a bűnök bevallásáról szó sem lehet, nyugodtan megadhattam a feloldozást. Akkor még latinul volt, és így szólt: Ego te absolvo a peccatis tuis – Én téged feloldozlak a bűneidről. Ezt a „Nincs cserepes tanyám” kezdetű magyar nóta dallamára énekeltem. Csak fűjtam, fűjtam ezt, és közben takarítottam. Olyan tiszta volt ott a folyosó, hogy csuda.

De még akkor sem értettem semmit. Kénytelen volt az Úristen egy olyan logikátlanságot produkálni! Nem akarom ezt a logikátlanságot a szerencsétlen Szovjetunióra kenni, bár ott is tapasztaltam logikátlanságot eleget. De logikátlanság, hogy valakit Budapesten elítélnék tíz év kényszermunkára a Szovjetunióba, és akkor elviszik Sopronkőhidára. 1300-an voltunk, mindannyian elkerültünk Sopronkőhidára. Ott a szabályok szerint le kellett pucérra vetkőzni és a ruháinkat forró gőzös szobába tették, hogy dezinficiálják. A fejünkre kentek egy diónyi kenőszappant, adtak egy vödört és mosakodnunk kellett. És ahogy én ott pucéran mosakszom, odajön hozzám egy Hatvan környékéről származó fiatalember, megkérdezi: „Te énekelteél ott a folyosón?” Mondom: „Én!” Azt mondja: „Te azt el nem tudod képzelni, hogy annak milyen hatása volt a halál-kamrában. Én halálra voltam ítélve, tegnapelőtt kaptam kegyelmet, de tudod a halálos ítéletet mindenki másképp éli meg. Van, aki depresszióba esik, van, aki mindenre kirobban. De amikor meghallottuk az énekedet, akkor elkezdtünk suttogni, hogy érdekes ez az Isten. Ide küldött nekünk egy katolikus papot, hogy amikor nem tudunk megbékélni a helyzetünkkel, nem tudunk megbékélni saját magunkkal se, akkor legalább az Istennel béküljünk meg. A légkör változott meg ott a halál-kamrában.”

Akkor értettem meg a Jóistent, hogy nem az az érdekes, hogy engem a szovjet büntető törvénykönyv 58. § 2, 8, és 11-es pontja alapján ítélték el, hanem hogy az Úristen engem ide küldött, nekem itt feladatom, nekem itt hivatásom van! Nekem tartanom kell a lelket a fogolytársaimban, a kétségbe eső, talajt vesztett fogolytársaimban. Nekem a tíz esztendő milliószeres könnyebb volt, mert nekem ott hivatásom volt, nekem ott feladatom volt.

A túlélésnek négy szabályát állítottuk föl a tíz esztendő alatt, azt minden fogolytársunktól meg lehet kérdezni, mert ez a négy szabály tartott minket életben. A poklot túl akartuk élni. Nem voltam hős, nem voltam vértanú, egy egyszerű emberke voltam. Túl akartam élni, túl kellett élni azt a poklot, és ennek a négy szabályát hadd szabadjon elmondanom, mert ez azért a mostani életünkre is biztos, hogy áll.

Első szabály: A szenvedést nem szabad dramatizálni. Attól csak gyengébb leszek, márpedig a szenvedés elviselésére minden energiámra szükségem van. Mi ezt úgy csináltuk, hogy nem engedjük, hogy valaki is elkezdjen panaszkodni. Ha valaki elkezdett panaszkodni, akkor az első fél mondat után leállítottuk, és azt kértük, hogy beszéljen a szakmájáról. A tíz év alatt annyi szakmát tanultam, hogy borzasztó. A méhészetet, a pulykatenyésztést, a szőlészetet, a bányászatot, a könyvkötészetet, a kutyafülét, mert mindig a szakmájáról beszélgettünk azt, aki elkezdett panaszkodni. Az már egy fogalom volt, hogy nem szabad panaszkodni. Zárójelben mondom, hogy 1952-ben együtt ültem a moszkvai Statisztikai Intézet igazgatójával, aki azt mondta abban az időben – még ez Sztálin életében volt –, hogy a Szovjetunióban 3,5 millió politikai fogoly van 16 ezer lágerben. De hát az nem mind pusztult bele a lágerbe, hát abból százan, ezren, százezren túléltek! A kutya fáját, én sem vagyok silányabb! Ezt kellett nekünk mondani, mert ez mozgósította bennünk az energiákat, hogy túl tudjuk élni.

Tehát az első szabály, hogy a szenvedést nem szabad dramatizálni, nem szabad panaszkodni. Ma se rossz ez a szabály, ma is szeretünk panaszkodni. Akinek Mercedes kocsija van és egy forinttal drágul a benzin, az reggeltől estig panaszkodik, hogy drágul a benzin. Ilyen apróságok vannak most is.

A második szabály: Keresni kell az élet apró örömeit, mert az is van, csak azt nem vesszük észre. Nem volt könnyű megtanulnunk ott abban a nyomorúságban, hogy az életnek vannak apró örömei. Észre kell venni, és meg kell örvendezni, mert ez az életnek a művészete. Csak egy példát mondok, mert mindig a szemembe vágják, micsoda örömök lehettek ott. Mínusz húsz fokban erdőirtás volt. Kimentünk az erdőre dolgozni, de bennünket örökké motoztak, mert a kék parolis belső örök

átadtak a piros parolis külső öröknek, és akkor megmotoztak. Ilyenkor a pufajkánkat szét kellett tárnai, megtagogattak, hogy sugárhajtású repülő, vagy atombomba nincs-e a hónunk alatt. De ha a katona elfelejtette levenni a vattasapkámat, micsoda öröm volt, mert mire ő azt kikutatta volna, addigra én megfáztam volna. Észre kell venni az élet apró örömeit.

Akkoriban volt a helsinki olimpia. A helsinki olimpián volt első forduló, második forduló, és akkor kijön az olimpiai győztes. Olyan jóleső érzés volt, mert kellett az embernek ilyen is: az olimpián a szovjetek a súlyemelésben aranyérmeket szereztek, mi magyarok pedig megszereztük öttusában az egyéni és a csapat olimpiai bajnokságot. Az olyan jó érzés volt, amikor mondtam a szovjet fogolytársaimnak: „Ti állandóan a kolhozban zsákoltok, hát világos, hogy tudtok súlyt emelni, de a világ legintelligensebb sportja az öttusa. Abban a magyarok az olimpiai bajnokok.” Hiába, emberek vagyunk. Szóval az olimpián is vannak fokozatok, és ezt úgy csináltuk az öröm észrevételére, hogy összeálltunk hatan-nyolcan reggel, hogy máma lesni fogjuk, milyen apró örömök érnek, és este, ha a káposztalevest meg a zabkását megettük, összejövünk, és aki többet tud mondani, az lesz a Jani, az lesz a győztes. Aztán a második fordulóban a győzteseket engedték össze, a harmadik fordulóban azoknak a győzteseit. Hát Istenkém, tíz év alatt volt rá idő. A harmadik forduló győztese az lett az olimpiai bajnok. Egyszer volt egy olyan olimpiai bajnokunk, aki 17-et sorolt föl. A végén azt mondta: „Gyerekek, hát én nem értem rá ma szenvedni, nekem örökké lesni kellett az apró örömeit, és örökké mondogatnom kellett magamban, hogy föl tudjam mondani.” Hát 17-et fölmondani nem olyan egyszerű!

Hadd szabadjon még egy esetet elmesélnem egy karácsonyról, ami a Szovjetunióban nincs. Ott az munkanap volt. A lágerben voltunk 28-30-an magyarok, és karácsonyt akartunk ünnepelni. Ha másként nem megy, akkor egész nap dolgozunk és este, ha a zabkását megettük, akkor összejövünk és ünnepelünk. Akkoriban én egy félreértés folytán festőként dolgoztam a kultúrso-bában. A főnököm egy hadnagy volt, akivel én jóba akartam lenni. Hát Istenem, az vesse rám az első követ, aki nagyobb hős nálam. Ennek a hadnagnak volt egy gyermekbénulásban szenvedő négyéves kislánya, aki gipszágyban feküdt. Annak csináltam kis paprikajancsit, meg játékokat. A Szovjetunióban karácsony nincsen, de jolka van, a jolka az a fenyő. A jolkát a Kremlben is fölállították, és a pionyírok körbetáncolták január elsején. Mondom a főnökömnek, hogy hadd csináljak egy kis fenyőt a beteg kislányának. Az erdőből hoztam egy kis fenyőfát. Azt január elsejére adtam, de azt időben meg kellett csinálni, így december 24-re megvolt. Csodálatos volt, hogy mindenki beledolgozott abba a karácsony-estbe. Két nappal előtte jött az egyik

fogolytársam, hogy talált egy picike kis gyertyacsonkot. Azt a kis karácsonyfa elé tesszük, és akkor lesz egy nagy karácsonyfa-árnyék a falon. Mindenből lehet valamit csinálni. Mindenki hozott a reggelijéből egy kis kenyérhéjat meg egy kis kenyérbelet. Az ukránoktól, akik szovjet állampolgárok voltak, és ezért kaphattak csomagot, kértem egy kis fokhagymát. Azzal meg lehetett dörzsölni a kenyérhaját, az volt a kolbász.

A legaranyosabb azonban az volt, hogy két fogolytársunk akkor fenn dolgozott a láger elektosztanciájában, a villanyfejlesztőjében. Hozzá kell tenni, hogy a szovjet ember roppant praktikus, mert egy kiszuperált traktorból csináltak generátort, és minden lágernek saját villanyfejlesztője volt. Innen volt az őrtornyokban a reflektor és a barakkokban is a világítás. Ez a két magyar fogolytársam azt mondta, hogy ha pontosan megmondjuk, hogy mikor lesz az a negyed óra karácsony-estünk, akkor ők rövidzárlatot okoznak, mert ha rövidzárlat lesz, akkor koromsötétség lesz, és a négy őrtoronyból kezdik kilőni a színes rakétákat. Hát csillagszóró nem volt a zsebünkben, de olyan tűzijáték volt az alatt a negyed óra alatt! Ez arra is jó volt, hogy mindenki arra figyelt, minket pedig békén hagytak. Az is igaz, hogy három nap sötétzárkát kaptak érte, de édes Istenkém, valamit valamiért. A sötétzárkában is 24 óra volt a nap! Akkor mi valóban összejöttünk 24-25-en, és imádkoztunk, énekeltünk, az otthoniakra gondoltunk, aztán fogyasztottuk a „kolbászt” meg a „süteményt”. Egy kicsikét elfelejtettük a nyomorúságot, amiben éltünk. Kicsikét másként gondolkodtunk.

Közben nyílik az ajtó és bejön egy fogolytársunk, egy Sztálin-díjas szovjet költő. Én ismertem, még a nevét is tudom, Nyikoláj Fagyejevics Szolovjov. Benyit, ránk néz, aztán kimegy. Mindannyian tudtuk, hogy ez most megy a parancsnokságra és följelent bennünket. A Szovjetunióban a legnagyobb vétek az összeesküvés. A gyilkosság nem érdekes, de az összeesküvés az a legnagyobb vétek. Huszonnégy magyar volt együtt: ez csak összeesküvés lehet. Azért megtartottuk tovább a karácsony-estet, de másnap iparkodtam találkozni ezzel a jóemberrel, ezzel a költővel, hátha nem találta meg a parancsnokságot. Láttam is, mondta, hogy akar velem beszélni. Azt mondta: „Tudod, nagyon jó, hogy engem ateistának neveltek, de amit tegnap láttam, hogy ti a hitetektől ilyen körülmények között is tudatok ünnepegni, ennél nagyobb Isten-érv nekem nem kell.” Földbe gyökerezett a lábam. Erre nem gondoltam, hogy neki Isten-érvnek számított az, hogy mi egy picit próbáltuk elfelejteni a nyomorúságunkat, és karácsony-estet tartottunk.

Tehát a második szabály az, hogy észre kell venni az élet apró örömeit és meg kell örövendezni.

A politikai foglyoknak van egy szakmai ártalmuk: mindig ártatlanok. Mindenki az volt, hogy engem, az ártatlant ezek a géppisztolyos gazemberek tönkre akarnak tenni. Együtt voltam én nyilas tömeggyilkosokkal is, azok is ártatlanok voltak, mert ők fanatizmusból gyilkoltak. Szóval a politikai fogoly az mindig ártatlan. Ez ma is így van, meg lehet kérdezni, aki politikai fogoly, az mind olyan tökéletesen ártatlan. Én sose mondtam, hogy ártatlan vagyok. Engem azzal ítétek el, hogy antibolsevista propagandát üztem. Hát naná, hogy üztem! Hát jó vice! Én nem rózsacsokorral vártam a szovjet tankokat, hát édes jó Istenkém! Én nem vagyok ártatlan, engem igazságosan ítétek el. De a politikai fogoly az mind ártatlan. Ezzel azonban nem tudtunk sehová se menni. Ott volt a négy őrtorony a golyószóróval, meg a katonával, nem tudtunk sehová se menni. Félre kellett tenni azt a fogalompárt, hogy „ártatlan” és „gazember”, és rá kellett állni arra, hogy „kicsi gyenge” – „nagy erős”. Azt mondtam mindig a fogolytársaimnak, hogy mi sem szoktunk a talpunk alá nézni, ha az erdőben megyünk egy csapáson, hogy egy hangyát eltiprunk-e véletlenül, mert az olyan picike. Bennünket a hadbíróság elítélt. Akkor mi mekkorák voltunk? Egy nagy senkik voltunk! Ugye ez a „Vae victis – Jaj a legyőzötteknek!” Nem azt mondom, hogy az igazság kritériuma a géppisztoly, erről szó sincs, de akkor ők voltak a hatalmasok, az erősek, mi pedig a kis kukacok, a kis senkik. Eltiportak bennünket.

Most jön a harmadik szabály: Ha nem értek egyet azzal, hogy én hangya vagyok velük szemben, akkor nekem ebben a szituációban kell megmutatnom, hogy igenis többet érek, igenis értékesebb vagyok, igenis nemesebb vagyok, igenis emberibb vagyok, különb vagyok, mint az a géppisztolyos. Ez mozgósítja az energiákat. Szabad legyen egy példát mondanom erre, mindjárt világos lesz.

Erdőirtó lágerkörzet voltunk; 36 lágerben 52 ezer fogoly volt ott. Volt ott egy bútorgyár. Oda szállították a fát, és mi ott dolgoztunk hetvenegynéhányan. 1955. szeptember 24-én – csak zárójelben mondom, hogy a katolikus liturgiában Fogolykiváltó Szűzanya ünnepe volt –, hivatnak bennünket a parancsnokságra. Elélek tesznek egy papirozt, hogy ez a mi repatriálásunk, alá kell írni. Soha nem hallottuk ezt a szót, ez nem rehabilitálás, ez nem amnesztia, repatriálás. Azt mondták, hogy hazaküldenek. Nem ugrottunk a plafonig, mert a tíz esztendő alatt megtanultuk, hogy a Szovjetunió ígéretet, aztán úgysem tartja meg. Most ez van, alá kell írni. Ez azt jelentette, hogy másnapról nekünk már nem kellett dolgozni. Igen ám, de amíg az a nyolcvan ember aláírta, az egy kis idő. Nyílt az ajtó és mérhetetlen kiabálással, káromkodással bejön a bútorgyárnak az igazgatója, egy óriási ember, egy szabad szovjet ember. Ék-telenül káromkodik, hogy őt ki akarják irtani, mert

hogya ez a hetven ember az utolsó öt munkanapot nem dolgozza le, akkor a harmadik negyednek a tervét nem tudja teljesíteni. Lőttek a prémiumnak. Ha egy negyedben nincs prémium, akkor az év végi prémiumnak is lőttek. Egyesek emlékeznek még rá, hogy az istenség volt a tervteljesítés és a tervtúlteljesítés. Szóval akkor ő ezt nem tudja elérni. Teljesen igaza volt, hogy ez valami szörnyűség, de vele a kutya se törődött. Akkor összebeszélünk, és odamentünk ez elé a nagy úr elé, lecsöndesítettük egy kicsit, és mondtuk, hogy mi magyarok garantáljuk a prémiumját.

Önként elmegyünk dolgozni erre a hat napra, hogy neki meglegyen a prémium. Hát földbe gyökerezett a lába, mert a Szovjetunió történetében ilyen még nem volt, hogy egy rab akarja kisegíteni azt a nagyurat. A lényeg az volt, hogy saját önbecsülésünkbe egy kicsit erősödünk. Ez ugye a harmadik túlélési szabály nagyon-nagyon fontos volt. Föltételeink voltak. Éjszaka nem dolgozunk, csak nappal. Azt a fizetést kapjuk, amit a szabadok kapnak a százalék munkára, a teljesítményre. Abból nem vonhatják le a világitást, kosztot, fűtést stb. mert mi már tudtuk, ha egy rubelt adnak, 99 kopejkát levonnak belőle. Mindenbe belement az a jóember. Másnap elmentünk dolgozni. Az önbecsülésünknek rengeteget jelentett. Emberek voltunk, mi akkor már 8-9 éve nem láttunk rubelt, nem láttunk pénzt, hát ugye a jó ég tudja, ha mégiscsak valahogyan hazavergődünk, jó lesz a zsebünkben egy-két rubel, ezért mi rávertünk. Bevallom egészen őszintén, hogy a százalékos munkavégzés és a tervteljesítés 100%-ig is szélhámosság, meg a sztahanovista 400% is szélhámosság, de mi ebben a szélhámosságban benne voltunk. Rávertünk az első nap 160%-ot, a második nap 240%-ot csináltunk, a harmadik nap már 300%-ot. A guta ütötte meg a szovjet dolgozókat, mert az igazgató azt mondta, ezek a koszos magyarok tudnak 300%-ot csinálni, ti meg a 80-at nem tudjátok? Könyörgöm, ha ezek teljesítették volna a 80%-ot, akkor a normát növelték volna. Mi miattunk a csillagokig emelhetik a normát, mi azt a hat napot le dolgozzuk.

Ez apróság, de rengeteget jelentett az önbecsülésünknek. Akibe belerúgott tíz esztendeig, aki akart, akit meggyalázott az, aki akart, most megmutattuk, hogy különbek tudunk lenni. Számunkra rengeteget jelentett, hogy emberek vagyunk, hogy igenis különbek vagyunk, mint ők.

A negyedik szabály így szólt: Akinek van hová kapaszkodnia, annak könnyebb elviselnie a szenvedést. Nekünk hívó embereknek volt hová kapaszkodnunk: a Jóistenbe, és ezért nekünk könnyebb elviselni a szenvedést. Hozzáfűztük még azt is, hogy Ő, a hatalmas Isten, Ő is akarja, hogy túléljük, és ez valami nagyon nagy dolog volt. Szabadjon példát mondanom.

Egy papi embernek a napi szentmise rengeteget jelent. Hogy nekem tíz évig ne legyen szentmisém, az valami szörnyűség. Úgyhogy mindenképpen iparkodtam.

Most azt szeretném elmesélni, hogy micsoda stiklijei voltak az Úristennek, hogy milyen firkás volt a Jóisten, hogy misézni tudjak. Mert a két kezemen meg tudom számolni, hogy az utóbbi 8 évben hány éjszaka nem miséztem. Hozzá kell persze tenni, hogy 2 és 3 között, mert ilyesmire gondolni sem lehetett. Ez nem hadifogság volt. A hadifogságban a tábori lelkészeknek misézniük lehetett. Nálunk ez nem ment, mert mi politikai foglyok voltunk. Hozzá kell tennem, hogy vekkeróram nem volt, este 2 pohár vizet megittam, és az ember ettől kettőkor felébred.

A kenyérünk olyan szójás volt, hogy az nem volt jó, azal nem lehetett misézni. Mert ugye a szentmiséhez mi kell? Kell egy fölszentelt pap, búzakenyér és bor. Hát honnan szedek búzakenyeret? Az első hónapban megláttam a következőket: a szovjet állampolgár lengyel és litván fogolytársaim kaphattak havonként csomagot. És ezekben a csomagokban mindig volt a tetején egy ostyalap. Kérdeztem, hogy ez micsoda. Azt mondták, hogy ez náluk népszokás, úgy hívják, hogy oplátká. Ezt az ostyalapot a karácsonyfa alatt a családfő osztja széjjel a családtagoknak, ez a család szeretet-egységét jelenti. Amikor a fogságban lévő családtagnak a csomagjába tesznek egy ilyen ostyalapot, akkor az azt jelenti, hogy ő is benne van azért a családnak az egységében.

Így volt már búzakenyérem, de nem volt borom! Ott azon a vidéken, 900 km-re keletre Moszkvától, a Kujbisevszkij Krájbán júniusban még hó volt, szeptemberben már hó volt. Ott szőlő nem termett, nem is ismerték. Vodka az volt, de vodkával nem lehet misézni. Kétségbe voltam esve. De a Jóisten olyan firkás volt, hogy odaküldött az én lágerembe egy olasz jezsuitát, a Páter Leonét. Mikor én mondom neki, hogy ostyám már van, de borom nincs, és nem tudok misézni, akkor azt mondja: „Miért, ti ott Magyarországon nem hallottátok, hogy XII. Piusz pápa kiadott egy rendeletet 1942-ben, hogy ilyen körülmények között nem szükséges kérielt bor, lényeg, hogy szőlőlé legyen?” Hát meg van oldva! A kaukázusi fogolytársaim, az azerbajdzsánok, a tadzsikok, az örmények azok mindig kaptak a csomagban egy-két fürt szőlőt, az a nemzeti gyümölcsük. Egy kenyérért, volt úgy, hogy két fürt szőlőt kaptam, s azon akkora szemek vannak, mint egy szilva. Kinyomtam: két csepp, az már szőlőlé.

Még egy történetet elmondok, amire nem szoktam azt mondani, hogy csoda, de mindenki ítélje meg maga. A lágerben 1953-ban – még Sztálin életében – egyszer csak jön az északi Jeges-tenger mellől egy rabszállítmány, akik között volt egy fiatalember, aki egy Kalocsa

melletti helységről származó henteslegény volt. Ékte- len nagy gazember volt. Jött, és amikor megtudta, hogy pap vagyok, hozott nekem egy könyvszerúséget. Fedő- lapja, hátlapja nem volt, és elmondja a következőt: Va- lami rossz fát tett a tűzre, ezért büntetésül három nap sötétzárkát kapott, mert az volt minden lágerben a bü- netetés: három, vagy tizennégy nap sötétzárka. Az egy olyan picike kis épület volt fenyőgerendából. Kívülről be volt vakolva, belülről még az se. Amikor az embert becsukják, akkor elveszti az időérzését. Másnap kap egy tányér levest, harmadik nap kap egy darab kenyeret. Szóval nem jó dolog. Hát szegényke ez is oda bekerült, és kínjában elkezdte tapogatni a falat abban a sötétben. A fenyőgerendák között egyszerre megakad a keze va- lamiben. Nem látta, hogy micsoda, de egy tisztességes rab, ha talál valamit, azt ellopja. Ő is rögtön a gatyakor- cába süllyesztette ezt a valamit anélkül, hogy fogalma lett volna, hogy micsoda. Amit én nem értek semmikép- pen, hogy hogyan tudta azt onnan kihozni a harmadik nap után, mert hiszen örökké motoztak bennünket. Hogy tudta azt háromezer kilométerre az északi Jeges- tengertől oda hozni? A vonaton is örökké motozták őket. Hogy tudta oda behozni a lágerba? Ezt egyszerűen nem értem. Aztán megnéztem azt a valamit: 1930-as Szt. István kiadású egypengős Újszövetség volt, Máté első sorától a Jelenések könyve utolsó soráig. Fedőlap, hátlap nem volt. El sem tudom mondani, mit jelentett ez nekünk. Én akkor már kilenc éve nem láttam magyar betűt. A másik társam nyolc vagy hét éve. Nem volt ott hívó vagy hitetlen, vallásos vagy nem vallásos, protes- táns vagy katolikus. Ívekre szedtük széjjel és szétosz- tottuk, mert azt el kellett dugni. Mindennap földbe kel- lett ásni, vagy a szalmazsákba kellett dugni, de minden- képpen rejteni kellett. Először úgy csináltuk, hogy há- romnaponként cseréltük, de ez nem ment, úgyhogy az- tán tíznaponként cseréltünk. Amikor megkapta min- denki a maga lapját a csere után, akkor mindenki ment és olvasta, olvasta a Szentírást. Ez valami csodálatos volt. Láttuk, hogy ez így sokáig nem fog menni. Úgy döntöttünk, hogy az első héten mindenki keresi a szabá- lyokat a túlélés első szabályához, a második héten a má- sodik szabályra, és így tovább. Nekem az volt az örö- möm, amikor fogolytársaim, akiknek semmilyen teoló- giai képzettségük sem volt, olyanokat mondtak például az első szabályra, amit én a hét év teológiai tanulmány idején soha nem hallottam: Jézus mondta, hogy a mada- raknak fészük van, a rókának odújuk van, de az em- berfiának nincs hova lehajtania a fejét. Érdekes, Jézus ezt mondta, de soha nem panaszkodott. És ez így van! Olvassák végig a négy evangéliumot! Jézus nem pa- naszkodott.

A második szabály: A páli levelekben mindenütt ott van, hogy bilincsekben vagyok, de túlrad bennem az öröm.

Nagyon érdekes volt a harmadik szabály, amire egy fo- golytársam figyelt föl. Az Úr Jézusnak volt egy olyan csúnya példabeszéde, aminek az utolsó mondata alig érthető: a farizeus meg a vámos. A farizeus egy szent ember volt, sokat imádkozott, sokat böjtölt, sokat ala- mizsnálkodott, nem követte el azokat a gazembersége- ket, mint a vámos ott az oszlop mögött. Az Úr Jézus mégis képes volt a végén azt mondani, hogy a vámos megigazulva ment haza, nem úgy, mint az a szent em- ber. Megbeszéltük, hogy a vámos rájött arra, hogy neki sok minden gazembersége van, és rájött arra, hogy se- hová nem mehet máshoz, mint az Úristenhez. „Légy ir- galmas Uram hozzám, szegény bűnöshöz!” A farizeus meg ugyanakkor kérkedett az ő jóságával. Az olyasmit nem bírja a Jóisten. Ezt ott a fogolytársaim észrevették.

A negyedik szabályra aztán rengeteget lehetett találni.

Hozzá kell tennem, hogy nem sokáig tartott, talán 3-4 hónapig, mert a Szentírás íveit ronggyá olvastuk. Már mondtam Pesten Biblia-körökben, hogy a Szentírást nem szabad porosodni hagyni, hanem tessék rongyossá olvasni. Mi azt ronggyá olvastuk.

Azt hiszem, a túlélés négy szabálya miránk is vonatko- zik. A szenvedést nem szabad dramatizálni, az élet apró örömeit észre kell venni és meg kell örvendezni, nem szabad azt mondani, hogy én vagyok a világ legkivá- lóbb embere, mert a másik is lehet kiváló, de az adott helyzetben kell nemesebbnek lennem, mint a környeze- tem. És a negyedik: tudnom kell azt, hogy az Úristen is akarja, hogy túléljem a mostani nehézségemet, a mos- tani szenvedésemet. Ha belékapaszkodok, akkor job- ban, könnyebben megy.

(Az előadás 2002. október 9-én hangzott el a Nemzeti Törté- nelmi Szalonban.)

